

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

ПОСТОЛ Олена Євгенівна

УДК 32: 316.75

**ПОСТКЛАСИЧНІ ПОЛІТИКО-ІДЕОЛОГІЧНІ ТЕЧІЇ
ТА ЇХ РОЛЬ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН
КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ**

23.00.03 – політична культура та ідеологія

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора політичних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі політичних наук Інституту політології та права Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор політичних наук, професор
ГОРБАТЕНКО Володимир Павлович,
Інститут держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України,
заступник директора.

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, доцент
РУДНИЦЬКИЙ Сергій Владиславович,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
доцент кафедри філософії;

доктор політичних наук, доцент
ХОМА Наталія Михайлівна,
Львівський національний університет
ім. Івана Франка,
доцент кафедри теорії та історії політичної науки;

доктор політичних наук, доцент
ЯРОШ Оксана Богданівна,
Східноєвропейський національний університет
ім. Лесі Українки,
професор кафедри політології
та державного управління.

Захист відбудеться 12 лютого 2016 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.12 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ – 30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ – 30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано « 11 » січня 2016 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Я. Волянюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасний стан розвитку людства – суперечливий і драматичний. Вражають досягнення в науково-пізнавальній, інформаційно-технологічній, технічній сферах і водночас – гострі морально-етичні проблеми. Нагнітають неспокій нерозвиненість самопізнавального способу життєдіяльності людини, свідомої своєї політично відповідальної сутності, агресивний наступ утилітарної корисливості, наслідки чого не прогнозовані і для довкілля, і для суспільства.

Цими, як і багатьма іншими міркуваннями, зумовлене переосмислення сучасною політичною думкою ідеологій, які виникли в добу Нової історії та визначали розвиток західноєвропейського і північноамериканського суспільства включно до кінця ХХ ст. У пошуку нового розуміння ролі політичної ідеології, її функціонування і впливу на сучасний суспільно-політичний розвиток важливі глибинне пізнання визначальних напрямів переходу від класичних до посткласичних ідеологічних орієнтацій, аналіз і переосмислення дискурсу, що стосується ідеології як політичного феномену. Цей дискурс став провідним у ХХ – на початку ХХІ ст. Найхарактерніший його евристичний здобуток – удосконалення методології дослідження ідеологічного потенціалу епохи постіндустріалізму та ролі ідеології на сучасному етапі світового соціально-політичного розвитку.

Аналіз розвитку ідеологій в сучасній Україні є надзвичайно важливим з огляду на те, що українське суспільство надміру вразливе щодо впливу на нього ідеологічних новацій, змістові й сутнісні домінанти яких заторкують усталені стереотипи поведінки, вкорінені у драматичній історії його буття. На тлі динамізму, який майже чверть століття визначає суспільне життя громадян України, вкрай важливо адекватно вплинути на усталені мотиваційні домінанти свідомості, щоб не зруйнувати її і надати сучасного розвитку. Ідеологічній сфері України не вистачає регуляторів уже не одне десятиріччя. Серед науковців, публіцистів і політиків щодо цього побутують різні думки: одні з них наголошують на необхідності деідеологізації, інші – мають аргументи на користь ідеологізації сучасного українського суспільства. За будь-яких настанов, аналіз ідейно-політичної ситуації у країні є обов'язковим, адже без об'єктивних знань про ідеологічний стан суспільства неможлива ефективність його системних перетворень – модернізація. Науковці, представники політичних партій, громадських організацій, органів державної влади мають не просто констатувати ідеологічний стан суспільства, поставивши своєрідний «діагноз», а й запропонувати аргументоване бачення перспектив у вітчизняному соціополітичному просторі конкретних ідеологій як цілісних систем чи окремих їх цінностей та ідеалів. Це посилює актуальність дослідження проблематики ідеологічного розвитку в нашій державі.

Не дивлячись на значну кількість напрацювань соціально-гуманітарних наук у з'ясуванні проблеми ідеологічного розвитку, комплексне дослідження посткласичних ідеологічних трансформацій сьогодні відсутнє в українській

політичній науці. Зазначене, власне, й спонукало автора до системного політологічного дослідження цієї важливої проблеми. Порушені в дисертації питання, безумовно, не охоплюють усієї складної динаміки ідейно-політичних течій, які до того ж неухильно змінюються. Наростання нових явищ і тенденцій потребуватиме подальших наукових досліджень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної теми кафедри політичних наук Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова «Проблеми політичної модернізації і трансформації: світовий досвід та українські реалії», що входить до Тематичного плану науково-дослідних робіт НПУ імені М. П. Драгоманова, науковий напрям «Дослідження проблем гуманітарних наук», затверджений Вченою радою НПУ імені М. П. Драгоманова (протокол № 6 від 26 грудня 2012 року). Окремі положення дисертаційного дослідження лягли в основу виконання держбюджетних тем Запорізької державної інженерної академії: «Формування механізмів цивілізаційного розвитку сучасного соціуму у глобальному вимірі» (2012 – 2013 рр.; № 0111U010481); «Удосконалення механізмів розвитку інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми розвитку сучасної України в умовах глобалізації» (2015 – 2017 рр.; № 0115U002343); Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського «Науково-методичне забезпечення реалізації стратегії сталого розвитку» (2012 – 2013 рр.; № 0113U000201). Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради НПУ імені М. П. Драгоманова (протокол № 7 від 18 лютого 2010 року).

Мета та основні завдання дослідження. Метою пропонованої роботи є аналіз сутності, особливостей та перспектив розвитку ідеології в контексті світових політико-культурних трансформацій та відповідних соціально-політичних змін кінця ХХ – початку ХХІ ст. Зазначена мета зумовила необхідність розв'язання таких **завдань**:

- розкрити зміст політичної ідеології та її роль на сучасному етапі світового суспільно-політичного розвитку;
- проаналізувати основні напрями теоретико-методологічного осмислення ідеологічних трансформацій у зарубіжній і вітчизняній політичній науці наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.;
- з'ясувати особливості модифікації політико-ідеологічного розвитку в умовах глобалізації;
- в рамках запропонованої класифікації показати основні форми реалізації неокласичних та ранніх посткласичних ідеологічних течій;
- виявити специфіку експансії новітніх політико-ідеологічних течій (екологізм, альтерглобалізм, трансгуманізм);
- розкрити характер і наслідки зміни ідеологічних парадигм в умовах переходу від епохи Модерну до Постмодерну;
- встановити інформаційно-комунікаційні детермінанти ідеологічної легітимації демократичного суспільства;

– визначити форми проявів і перспективи розвитку посткласичних ідеологій у сучасній Україні.

Об'єкт дослідження – визначальні тенденції політико-ідеологічного розвитку в контексті світових соціокультурних трансформацій.

Предмет дослідження – посткласичні політико-ідеологічні течії та їх роль в умовах соціальних змін кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Методологія дослідження визначається потребою всебічного аналізу теми та базується на використанні комплексного підходу із застосуванням загальнонаукових і конкретно-наукових методів пізнання, які дозволили всебічно розкрити суть поставленої проблеми, забезпечити обґрунтованість і достовірність наукових результатів. Міждисциплінарний характер дослідження зумовив одночасне застосування методик і категорій, які використовуються в рамках філософії, психології, соціології, культурології, що й дозволило системно охарактеризувати об'єкт і предмет дослідження. З метою систематизації теоретичного матеріалу та отримання нових результатів застосовувались аналіз і синтез, індукція і дедукція, аналогія і протиставлення, сходження від абстрактного до конкретного.

З позиції діалектичного методу розглянуто основні ідеологічні течії та їх взаємодію в умовах модернізації держави і громадянського суспільства на зламі ХХ – ХХІ ст. Порівняльний метод дав можливість визначити спільні й відмінні риси класичних і посткласичних ідеологічних течій. Системний метод дав змогу дослідити демократичні й, зокрема, посттоталітарні трансформації як комплексний багатоаспектний процес. Структурно-функціональний метод використано при дослідженні способів формування та функціонування ціннісної основи ідеологічних систем. Історичний метод дозволив виявити специфічні особливості внутрішніх змін в рамках окремих ідеологічних течій (консерватизм – неоконсерватизм, лібералізм – неолібералізм, соціалізм – соціал-демократія, глобалізм – альтерглобалізм та ін.), процесів переходу від епохи Модерну до Постмодерну, сутнісних трансформацій політичної свідомості і культури в історичній ретроспективі. Використання інституційного підходу дозволило провести аналіз тенденцій модернізації держави та громадянського суспільства, залучених у процеси глобалізації. Соціологічний, біхевіористський методи застосовувалися як засіб глибшого розуміння нелінійних процесів ідеологічних трансформацій. За допомогою аналітико-прогностичного підходу підготовлені теоретичні та практичні рекомендації стосовно перспектив розвитку політичних ідеологій.

Використання зазначених методів у взаємозв'язку та взаємодоповненні дозволили виявити ключові суперечності, причинно-наслідковий зв'язок досліджуваних проблем, чинники й умови їх розв'язання, а також здійснити в рамках цієї основи відповідний прогноз розвитку політичної ситуації в ідеологічній сфері. Одночасне застосування різних можливостей методології сучасного політичного пошуку здійснено з дотриманням принципів науковості, цілісності, загального зв'язку, єдності історичного та логічного. Окрім наукового доробку вітчизняних авторів, теоретичну основу дослідження склали

праці американських та європейських науковців. Поряд з вищезазначеним у роботі відображено спостереження автора за розвитком політичних процесів в умовах становлення незалежної України

Наукова новизна одержаних результатів дослідження визначається тим, що воно є першим у вітчизняній політичній науці комплексним аналізом стану, динаміки, засобів реалізації у політико-культурному просторі посткласичних ідеологічних течій та їх ролі в умовах соціально-політичних змін кінця ХХ – початку ХХІ ст. У рамках проведеного дослідження одержано результати, що мають наукову новизну і виносяться на захист.

Уперше:

- обґрунтовано неможливість пояснення за допомогою традиційних політико-ідеологічних засобів і переконань перспектив глобалізації як соціоекономічного, соціокультурного феномену. З'ясовано, що відповідно на виникнення нових викликів соціуму в умовах соціальної, гендерної і культурної нерівності стають посткласичні ідеологічні течії та рухи, які хоч і не мають значної соціальної бази, як класичні ідеології, але відзначаються здатністю привертати увагу до нелінійних суспільно-політичних процесів, нестандартних модернізаційних змін, асиметричних стратегій і відповідних варіантів політичної поведінки;

- класифіковано основні різновиди посткласичних ідеологічних течій, зокрема, проаналізовано сутнісні особливості формування і соціального впливу різних типів ідеологій: 1) неокласичних (неоліберальних, неоконсервативних, неокомуністичних, неонаціоналістичних, осучаснених соціал-демократичних); 2) ранніх посткласичних (глобалізму, лібертаризму, комунітаризму, «нових правих», фемінізму, лівого радикалізму, релігійного фундаменталізму, правого екстремізму); 3) новітніх посткласичних (екологізму, альтерглобалізму, трансгуманізму);

- з'ясовано, що доповнення цінностей лібералізму цінностями, привнесеними новітніми посткласичними ідеологіями не суперечить збереженню індивідуальної свободи як важливого ідеологічного принципу й сприяє розширенню просторових меж ринку на основі раціонального розподілу виробництва, управління рівнем попиту та ефективної кореляції політичної влади і економіки;

- показано особливості й наслідки формування посткласичних ідеологій, зокрема, з'ясовано детермінанти, що стимулюють індивідуалізацію та інформатизацію суспільного розвитку. Визначено перспективи використання інформаційної експансії, пов'язані з налагодженням ефективного громадського контролю, удосконаленням механізмів зворотного зв'язку, активізацією політичної комунікації, переглядом і формуванням адекватної системи цінностей тощо;

- на основі аналізу посткласичних політико-ідеологічних трансформацій визначено комплекс проблем, важливих для подальшого демократичного розвитку українського суспільства, а саме: виокремлення сутнісних ознак ідеологічної соціалізації як базової для ідейно-політичного виробництва у будь-

якому суспільстві; з'ясування специфіки політико-управлінських аспектів функціонування ідеологічних систем; формулювання ключових засад новітнього дискурсу в контексті визначення ідеологічної політики держави; осмислення основних параметрів формування партійної ідеології на демократичній основі.

Дістали подальшого розвитку:

– науковий підхід, згідно якого політологія має зосереджувати свою пізнавально-дослідницьку увагу на обґрунтуванні ідеології, здатної проникнути в глибинні пласти свідомості людей, які визначають її характер. Такий підхід набуває особливого значення в умовах безпрецедентної за масштабами і впливом глобалізації, постійного вдосконалення інформаційних і комунікаційних технологій, «метаморфоз» духовно-культурного середовища, що створюють якісно нову суспільну реальність, за якої існуючі політичні інститути і нормативно-правові чинники втрачають свою ефективність;

– теоретико-методологічні аспекти дослідження ідейно-політичного потенціалу епохи постіндустріалізму. Визначено, що політична ідеологія може стати тією соціокультурною основою, яка об'єднає суспільство з метою подолання соціально-політичних суперечностей, конфліктів, тому дослідження її інтеграційного потенціалу є одним із найактуальніших завдань у межах сучасної проблематики соціально-гуманітарних наук;

– методологічні аспекти залучення до вивчення проблематики політичних ідеологій соціокультурного підходу, який у поєднанні з історичним підходом дозволив обґрунтувати тезу про те, що на зміну класиці в усі переломні періоди розвитку людства приходять посткласика, неокласика, модернізм, постмодернізм та інші радикальні альтернативні ідеологічні вчення. На нинішньому етапі свого розвитку людство пододало просторово-часові форми буття і перейшло на соціокультурні взаємозв'язки, що постають як вічність і безкінечність;

– обґрунтування впливу постмодернізму на характер суспільного буття і людської життєдіяльності. З'ясовано, що постмодернізм точно відобразив той граничний стан суспільної свідомості, що передбачає переверот і переоцінювання цінностей, трансформацію ідеалів. Постмодерну як цивілізаційній добі властиві ускладнення системи соціальної ідентичності індивідів і зумовлені ним індивідуалізація, фрагментація соціального цілого, а також криза традиційних соціальних інститутів.

Поглиблено:

– розуміння того, що сучасний сценарій співіснування цивілізацій є свідченням закінчення ери протистояння ідеологій у політичному і суспільному житті й виявлення фундаментальних відмінностей у цінностях різних цивілізацій, внаслідок чого незахідні країни постають не об'єктами культурно-цивілізаційного впливу Заходу, а активними суб'єктами власної історії і світового порядку загалом;

– підхід, згідно якого становлення стабільного демократичного суспільства неможливе без сильної і визнаної в суспільстві ідеї, здатної об'єднати

громадянство задля його виходу на вищий рівень ціннісних орієнтацій. Доведено, що нехтування ідеологічною роботою породжує негативні наслідки, дія яких незрівнянно посилюватиметься, якщо ігнорування ідеологічної роботи постане нормою політичного життя, суспільного й індивідуального буття;

– політологічний аналіз глобалізації через уточнення споріднених з нею понять, зокрема, таких як «глобалізм», «антиглобалізм», «альтерглобалізм», «ринковий глобалізм», «справедливий глобалізм». З'ясовано, що глобалізм у його різноманітних модифікаціях покликаний подолати наслідки регресу соціальної реальності, розв'язати проблеми, породжені регламентацією діяльності традиційних політичних інститутів, і модернізувати економічний сектор задля виходу із капіталістичної кризи.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що дана робота є певним внеском у загальнотеоретичні сучасні дослідження проблем розвитку політичної культури та ідеології. Основні положення дисертації здатні слугувати теоретико-методологічною базою для подальшої розробки проблематики, пов'язаної з посткласичними ідеологічними трансформаціями. Сформульовані висновки дисертації можуть бути використані в експертно-аналітичній роботі як теоретичний матеріал при оцінці змін у сфері політичної культури, практичній розробці ідеологічних програм політичних партій, формуванні та реалізації державної політики.

Теоретичні розробки, практичні висновки і пропозиції, що впливають зі змісту дослідження, використовуються у навчальному процесі Запорізької державної інженерної академії у викладанні базового курсу «Політологія». Матеріали дослідження можуть бути застосовані при розробці спецкурсів для студентів з проблем політичної ідеології, політичних партій і партійних систем, політичної свідомості і культури, глобалізаційного розвитку, розвитку новітніх ідейно-політичних течій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри політичних наук Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Окремі положення дисертації висвітлювалися у виступах на наукових конференціях і «круглих столах»: науково-практичній конференції «Національна ідея та національний інтерес України: єднання заради майбутнього» (Сімферополь, 18 грудня 2009 р.); міжвузівській науково-практичній конференції «Проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку України» (Сімферополь, 14 квітня 2010 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Формування національно-культурних традицій молоді в умовах євроінтеграції і глобалізації» (Запоріжжя, 16 – 19 квітня 2010 р.); III міжнародній науково-практичній конференції «Освіта та наука в умовах глобальних викликів» (Сімферополь, 11 – 13 червня 2010 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Українське суспільство у вимірах глобалізації та євроінтеграції: тенденції та перспективи розвитку» (Запоріжжя, 20 – 21 жовтня 2010 р.); XVI науково-технічній конференції студентів, магістрантів, аспірантів і викладачів ЗДІА «Теорія і тактика ефективного управління» (Запоріжжя, 11 – 15 квітня 2011 р.);

IX міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми і тенденції розвитку сучасного суспільства» (Лондон – Київ, 28 вересня – 4 жовтня 2011 р.); IV всеукраїнській науково-практичній конференції «Громадський рух та становлення громадянського суспільства в Україні» (Сімферополь, 6 – 8 жовтня 2011 р.); II міжнародній науково-практичній конференції «Соціална політика: принципи та методи реалізації в контексті світового досвіду» (Сімферополь, 3 – 5 листопада 2011 р.); V міжнародній науково-практичній конференції «Стратегія розвитку України у глобальному середовищі» (Сімферополь, 17 – 19 листопада 2011 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Євроінтеграційна політика України в умовах глобалізації» (Запоріжжя, 21 – 22 листопада 2011 р.); II міжнародній науковій конференції «Становлення держави і права в умовах глобалізації: теоретичний та практичний аспект» (Київ, 24 лютого 2012 р.); V міжнародній науково-практичній конференції «Освіта та наука в умовах глобальних викликів» (Сімферополь, 7 – 9 червня 2012 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Оновлення парадигми суспільного розвитку в XXI столітті» (Сімферополь, 11 – 15 вересня 2012 р.); всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Концептуальні засади стратегії розвитку сучасного соціуму в умовах глобалізації та євроінтеграції» (Запоріжжя, 22 – 23 листопада 2012 р.); всеукраїнській науково-практичній конференції «Напрями удосконалення гуманітарного розвитку в Україні: соціоантропологічні, соціокультурні та соціосвітоглядні виміри» (Запоріжжя, 22 – 23 листопада 2013 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Україна-Польща: діалог культур у контексті євроінтеграції» (Запоріжжя, 25 – 27 вересня 2014 р.); XIX науково-технічній конференції студентів, магістрантів, аспірантів і викладачів ЗДІА «Теорія і тактика ефективного управління» (Запоріжжя, 22 – 23 квітня 2014 р.); міжнародній конференції «Мультинаукові дослідження як тренд розвитку сучасної науки» (Київ, 28 березня 2015 р.); XX науково-технічній конференції студентів, магістрантів, аспірантів і викладачів ЗДІА «Проблеми економічного розвитку у сучасних умовах» (Запоріжжя, 20 – 24 квітня 2015 р.); круглому столі «Політичні партії і вибори в Україні» (Київ, 26 червня 2015 р.).

Публікації. Результати дослідження відображені у 50 наукових публікаціях, у тому числі: 1 індивідуальній монографії (18 друк. арк.), 1 колективній монографії (22,44 / 1 друк. арк.), 22 наукових статтях, опублікованих у вітчизняних фахових виданнях з політичних наук (з них 5 у співавторстві з А. А.Постолом; внесок авторів є рівнозначним), 4 статтях у зарубіжних наукових журналах, 22 публікаціях в інших наукових виданнях.

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Структура дисертації обумовлена метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів (п'ятнадцяти підрозділів), висновків і списку використаних джерел (376 на 31 стор.). Загальний обсяг роботи – 405 стор., основна частина – 373 стор.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обгрунтовано актуальність теми дисертації, визначено ступінь її наукової розробки, об'єкт і предмет, мету і завдання, розкрито методологічну основу дослідження, сформульовано концептуальні положення, які відзначаються новизною і виносяться на захист, відзначено теоретичне і практичне значення та структуру дисертаційного дослідження.

У **першому розділі** – **«Політологічний аналіз ідеологічних трансформацій на зламі ХХ – ХХІ століть»** – розглянуто особливості функціонування ідеології як політичного феномена та її роль на сучасному етапі світового соціального розвитку. На основі аналізу широкого кола політологічних джерел та супутніх матеріалів з інших соціально-гуманітарних наук переосмислено поняття «ідеологія» та показано характер ідеологічних трансформацій в сучасній зарубіжній і вітчизняній політичній науці. В рамках досліджуваної проблеми визначено методологічні аспекти дослідження ідейно-політичного потенціалу епохи постіндустріалізму.

У **підрозділі 1.1.** – **«Ідеологія як політичний феномен та її роль на сучасному етапі світового соціального розвитку»** – виявлено специфічні характеристики ідеології, показано її історичні передумови, процес становлення і значення її потенціалу в сучасних умовах.

На початку ХХІ ст. значна частина країн сучасного світу опиняються в силовому полі конкретних ідейно-політичних впливів. Процеси ідеологізації помітні у багатьох державах, незалежно від типу політичного режиму, форми державного правління та інших соціополітичних чинників. Реально відбувається не деідеологізація суспільства, а посилення ідеологізації суспільно-політичної свідомості у більшості країн. Концептуалізований розгляд цих тенденцій дає підстави для з'ясування сутності політичної ідеології та основних підходів до її тлумачення; висвітлення специфіки розгляду ідеологічного спектру в сучасній політичній науці; аналізу особливостей функціонування ідеологічних доктрин сьогодення. До цього, насамперед, спонукають праці Т. Алексєєвої, І. Антоновича, З. Баумана, У. Бека, І. Варзара, К. Гаджиева, Л. Губерського, С. Кара-Мурзи, Б. Каріпова, М. Кастельса, О. Кольєва, В. Макаренка, А. Мельвіля, Ч. Міллза, М. Недюхи, А. Нікітченка, З. Самчука, Ф. Фукуями, Е. Хейвуда, Є. Шацького та інших.

У терміносистемі сучасної політичної науки категорія «політична ідеологія» несе особливе емоційне навантаження, її активно застосовують як специфічну політичну технологію і засіб маніпулювання суспільно-політичною свідомістю. У політології виокремлюють такі її тлумачення: процес відтворення смислів, знаків і цінностей у соціальному житті; сукупність ідей, притаманних конкретній соціальній групі або класу; «хибні» ідеї, які сприяють легітимізації панівної системи влади; постійно спотворена комунікація; форми мислення, мотивовані соціальними інтересами; тип ідентифікації; соціально необхідні ілюзії; збіг установок влади з домінуючим суспільно-політичним дискурсом; діяльнісно-орієнтована сукупність переконань.

У функціонуванні політичних ідеологій останніх десятиліть помітний ідеологічний симбіоз – сплетіння цінностей та ідеалів різних доктринальних систем. Усі провідні типи ідейно-політичних течій сучасності окреслюють різнопланові напрями і форми загальносвітового та національного розвитку, що приводять до змін на різних рівнях суспільно-політичного функціонування і в різних політичних системах. Основними є зміни в природі влади і громадянського суспільства, цінностях та сприйнятті індивідуумів, національних і міжнародних системах. Головна проблема функціонування політичних ідеологій – їх нездатність (більшою чи меншою мірою) вчасно й ефективно реагувати на виклики часу.

Економіка обслуговування ознаменувала перехід від цінностей економічної безпеки до цінностей якості життя, які кожен розуміє індивідуально. Класовий та ідеологічний критерії структуривання соціуму почали втрачати актуальність, поступаючись місцем індивідуалізму та ідентичності. Ідеологічну політику стали витісняти інституціалізовані в ідейних течіях і рухах політика ідентичностей і політика проблем, породжуючи ідеологічний плюралізм і фрагментарність суспільства.

Підрозділ 1.2. – «Переосмислення поняття «ідеологія» та ідейно-політичного розвитку в сучасній зарубіжній і вітчизняній політичній науці» – присвячено складним процесам ідеологічних змін на тлі масштабних модернізаційних зрушень у цивілізаційній, державно-політичній і політико-культурній сферах.

Із зарубіжних і українських учених системно до проблематики, пов'язаної з ідеологією, звертаються В. Андрущенко, З. Бауман, С. Белошицький, В. Герасимов, К. Гірц, В. Горбатенко, Т. А. ван Дейк, Ю. Ірхін, Ф. Кирилюк, В. Корнієнко, С. Куцпал, В. Лісовий, К. Мангейм, Ю. Манелюк, О. Малинова, В. Мартянов, М. Михальченко, О. Уткін, М. Фріден, Н. Хома, Н. Чубур, Дж. Шварцмантель та інші. Вивчення праць зазначених вчених засвідчує, що ідеологія у трактуваннях пройшла складний шлях від ідеалістичних уявлень про її призначення та соціальне значення, породжених ідеями епохи великих революцій у Європі та Північній Америці, до прагматичного, навіть утилітарного розуміння її сутності у ХХ ст. – столітті ідеологій. В епоху Постмодерну і становлення інформаційної цивілізації панівним стає синергетичне бачення ідеології як одного з варіантів та інструментів пізнання політичного і соціокультурного життя.

Детальний розгляд концепту ідеології потребує вивчення функцій, які вона має здійснювати: 1) легітимації влади і політичного порядку; 2) забезпечення можливостей колективної дії; 3) формування і збереження ідентичності на рівні групової й індивідуальної свідомості; 4) мінімізації соціальної напруги і психологічних деформацій у суспільстві, зумовлених соціально-економічними стресами; 5) внутрішньополітичної інтеграції соціуму на основі політичної соціалізації; 6) демаркації політичного простору, що опосередковує різноманітні форми політичної участі; 7) політичної комунікації і забезпечення процесів демократизації.

Сучасна політична наука виробила різноманітні підходи у розумінні сутності політичної ідеології, які постійно еволюціонували. У цих процесах сформувалося шість основних напрямів вивчення ідеології: 1) соціально-економічна теорія, згідно з якою світ становить собою реалізацію думок та принципів; тип розумової діяльності, що не усвідомлює залежність власних ідей від життєвих обставин і матеріальних інтересів класів; ілюзорне відображення дійсності у політичних, релігійних, моральних й інших формах (Ф. Енгельс, К. Маркс); 2) аксіологічний погляд на політичну ідеологію як на систему цінностей (Ф. Ніцше); 3) психологічний (психоаналітичний) підхід, в рамках якого ідеологія розглядається як ментальна (раціональна) конструкція, що приховує несвідомі імпульси людської психіки (В. Парето, З. Фрейд); 4) соціологічний напрям, що досліджує ідеологію як теоретично оформлене вираження самосвідомості групи, засіб захисту її інтересів, один зі способів пояснення дійсності, вияв хибної системи знань, що приховує від правлячих груп справжній стан справ у суспільстві (К. Мангейм); 5) концепція «деідеологізації» суспільства, орієнтована на зменшення ваги й авторитету влади, поширення горизонтальних політичних і соціальних зв'язків, визнання толерантності базовою політичною цінністю (Р. Арон, Д. Белл, С. Липсет.); 6) концепція «реідеологізації» суспільства, що передбачає розуміння ідеології як найважливішого національного ресурсу, ключового чинника модернізації країни та зміцнення її становища у світі (Т. Адорно, Л. Альтюсер, Ю. Габермас, У. Матц).

На основі вищезазначених підходів політичну ідеологію можна визначити як систему концептуально оформлених поглядів та ідей, яка виражає інтереси різних соціальних класів, груп, товариств, усвідомлює й оцінює ставлення людей до дійсності та одне одного, а також санкціонує наявні в суспільстві форми панування і влади або обґрунтовує необхідність і шляхи їх перетворення.

У підрозділі 1.3. – «Методологія дослідження ідейно-політичного потенціалу епохи постіндустріалізму» – визначено основні напрями і засоби дослідження ідеологічних течій в умовах цивілізаційних зрушень і протистояння різних ідеологічних систем та їхніх модифікацій.

У межах методологічного забезпечення дослідження сучасної ідеології важливе значення має її осмислення в контексті політичної культури, котра як концепт тривалий час привертає постійну увагу науковців і водночас є найневизначенішою. Високу активність у виробленні концептуальних розумінь політичної культури виявляють українські вчені. У контексті світового наукового дискурсу вітчизняна політична думка сформувала два теоретичні напрями її аналізу. До першого належать ті, хто політичну культуру вважає сукупністю знань, цінностей, політичного досвіду і традицій, принципів і способів політичної діяльності та функціонування політичних інститутів (Л. Нагорна, В. Полохало, В. Потульніцький, С. Рудницький, С. Рябов та інші). Прихильники другого напрямку аналізують її під кутом зору політико-психологічних характеристик індивіда та його включення в політику (В. Бебик, В. Лісовий, М. Пірен, О. Рудакевич, В. Янів та інші).

В сучасних умовах важливо бачити причини виникнення посткласичних ідеологій і їх змістовну спрямованість. Зазначені ідеології – реакція зацікавлених людей на проблеми буття, безпосередніми співучасниками яких вони є. Посткласичні та інші модерністські течії в ідеології мають нетривалу історію свого буття. Та вони не менш цінні для суспільства, ніж класичні науково-теоретичні концепції.

Аналіз політичного розвитку українського суспільства неможливий у відриві від сучасних світових соціально-політичних процесів, найважливіші з яких – розпад соціалістичного табору і крах комунізму, розвиток світової капіталістичної економіки, становлення постмодерністського суспільства, зміна домінування і світоустрою, популяризація етнічного націоналізму та релігійного фундаменталізму, стрімке поширення міжнародного тероризму. Все це відображено у глобалізаційному дискурсі.

З методологічного погляду при з'ясуванні характеру посткласичних ідеологічних течій на особливу увагу заслуговують: «тогальні» і «часткові» ідеології; деідеологізація і реідеологізація в еволюції політичної ідеології; роль політичної ідеології в сучасному українському суспільстві; взаємозв'язок ідеології і групових інтересів; суспільно-політичні доктрини (ідеологічні течії) сучасності в контексті суспільних перетворень; межі рухливості основних ідеологічних доктрин («константи» та змінні складники, деформації і модифікації); конвергенція ідеологій у структурі суспільно-політичної динаміки; перспективи розвитку основних суспільно-політичних доктрин в умовах сучасних соціальних змін; ідеологічна криза в сучасній Україні як об'єкт політологічної рефлексії; причини виникнення деструктивних явищ на різних рівнях функціонування політичної ідеології; деформації найпоширеніших суспільно-політичних доктрин як чинник виникнення ідеологічної кризи; вплив глобалізації та інформатизації на розвиток ідеологічної кризи; інтегративний потенціал політичної ідеології, передумови і можливості його реалізації; ідеологічний діалог на державному, регіональному і світовому рівнях; специфіка ідеології інформаційного суспільства.

У другому розділі – **«Визначальні характеристики політико-ідеологічного розвитку в умовах глобалізаційної експансії»** – охарактеризовано сутність і специфічні ознаки глобалізації як загальноцивілізаційного явища. Проаналізовано зміни у сфері державно-політичного розвитку та їх вплив на характер ідеологічних орієнтацій. Розглянуто особливості глобалізму як ідеології, спрямованої на подолання системної кризи капіталізму.

Підрозділ 2.1. – «Сутність і специфічні ознаки глобалізації як загальноцивілізаційного явища» – присвячено розгляду глобалізації в контексті політико-ідеологічних аспектів її забезпечення в сучасних умовах цивілізаційного розвитку.

У пізнанні сутності глобалізації серед дослідників немає однастайності. Відповідно до сфер розгортання глобальних процесів можна виділити три напрямки: соціологічний, антропоекологічний та культурологічний. У вивченні глобалізації виокремлюють світосистемний підхід і цивілізаційний. Погляди на глобалізацію різняться також і за ставленням до її сутності й наслідків, на

підставі чого виокремлюються напрямки її дослідження – гіперглобалісти (М. Албров, К. Огме, Р. Райх), скептики (Л. Вейс, П. Гірт, Дж.Грей, Дж. Томпсон) і трансформаціоналісти (Д. Гелд, Е. Гідденс, М. Кастельс). Щодо впливу глобалізації на суспільство і державу, неоліберали-гіперглобалісти вітають перемогу ринкових принципів над державою; скептики вважають, що нічого не змінилось і нація-держава залишається потужним інститутом, а частина неомарксистів і радикалів, перебуваючи на гіперглобалізаційних позиціях, вбачають у глобалізації пригноблювальну сутність світового капіталізму. Такої позиції дотримуються і деякі представники антиглобалістів. На протигагу поглядам трансформаціоналістів і гіперглобалістів, деякі дослідники (П. Гірт і Дж. Томпсон) вважають глобалізацію надуманою проблемою, міфом, за яким приховується справжня сутність міжнародного господарства. Трансформаціоналісти ж стверджують, що новітня глобалізація перетворює основи світового устрою, перебудовуючи традиційні форми суверенної державності і по-новому впорядковуючи міжнародні політичні відносини.

Суперечності глобалізації дали потужний поштовх для кристалізації та посилення впливу низки ідейно-політичних течій, які в недалекому минулому мали обмежену підтримку соціуму – екологізму, комунітаризму, фемінізму – і стимулювали появу антиглобалізму як ідейно-політичної течії, що синтезувала демократичні, ліві та альтернативістські ідеї. У відповідності з цим сучасний світовий порядок доцільно розглядати як складний, конкуруючий і взаємопов'язаний устрій, в якому міждержавна система є елементом регіональних і глобальних політичних мереж, в лоні яких формуються політична влада і механізми багаторівневого управління.

На сучасному етапі змінюються ідеологічні системи і розуміння самої ідеології, оскільки соціальну дійсність уже не можна пояснити за допомогою традиційних обґрунтувань, засобів і переконань. Відповіддю на виникнення нових викликів соціуму з боку природи, соціальної, гендерної і культурної нерівності тощо стають нові ідейні течії і рухи, які, на відміну від класичних ідеологій, ще не мають значної соціальної бази. Їх цінність полягає у приверненні уваги до наявних проблем, а також в ідейній і нормативній спрямованості, яка визначає вектор розвитку. Завданням при цьому має бути розробка гармонійної, а не односторонньої концепції розвитку. Оскільки ідеї рухають світ, то всупереч тезі про зникнення ідеології можна стверджувати, що ідеологія має майбутнє.

У підрозділі 2.2. – «Зміни у сфері державно-політичного розвитку та їх вплив на характер політико-ідеологічних орієнтацій» – характеризуються принципові трансформації, які визначально вплинули на розвиток політичних ідеологій кінця ХХ – початку ХХІ ст..

Глобалізація є провідною серед світових макротенденцій, формує якісно нову соціопланетарну реальність. Неоднозначність і суперечливість політичних процесів, що також глобалізуються, породжують гострі дискусії щодо сутності, проявів і наслідків глобалізації у політичній площині. На цьому зосереджують дослідницьку увагу І. Алексєєнко, З. Бауман, З. Бжезинський, Д. Гелд, О. Гьофе,

М. Злобін, В. Іноземцев, М. Кастельс, С. Перегудов, Р. Робертсон, Дж. Сорос, Дж. Стігліц та інші. Зокрема, в їх роботах увага концентрується на розвитку демократичних процесів, зміні політичних інститутів і архітектури глобальної політичної системи, світовому порядку і світовому уряді, місці і ролі національних держав у світі, що глобалізується, а також характері владних відносин, долі політичних ідеологій, джерел конфліктів тощо. У постмодерному добу категорії «держава», «нація», «суверенітет», «національний ринок» тощо піддаються переосмисленню, адже у глобалізованому світі змінюється формат нації-держави, як інституту, що виконує осьову роль у соціально-економічному розвитку нації і контролює всі відповідні механізми. Відбувається переформулювання функцій традиційної кейнсіанської держави добробуту (демонтаж держави добробуту), встановлення примату економіки над політикою, громадським благом і колективними (соціальними) інтересами. Вторгнення ж економічної раціональності у політико-державну сферу, інтенсифікація міжнародних відносин на тлі стрімкого розвитку науки та інформаційно-комунікаційної сфери актуалізують питання «прозорості кордонів» і, відповідно, фінансово-економічної безпеки та політичної й економічної незалежності, соціально-політичної стабільності. Зазначені тенденції вплинули на дискусії щодо ролі нації-держави в сучасному світі та формування серед гіперглобалістів думки щодо її відмирання.

Разом з тим, зміни політико-державних відносин вищевказаного періоду слід розглядати у двох площинах: 1) негативний радикалізм, зумовлений здобуттям деякими народами державної незалежності без усвідомлення власної окремішньої політичної сутності – всього лише на рівні інституціалізації в державних установах; 2) позитивний радикалізм, що проявляється у сприянні державами становленню громадянського суспільства, за якого суб'єктами політико-державного життя є людина, свідомо своєї політико-правової відповідальності.

Невкоріненість демократичних традицій у свідомості громадян, відсутність досвіду побудови демократії знизу і відповідної політичної, громадянської культури, неготовність до ринку і недостатнє розуміння його механізмів, доповнені нечіткістю стратегічних пріоритетів подальшого розвитку, переросли у деяких країнах у системні кризи. За цих умов, тільки чіткість стратегії суспільного розвитку країни, побудованої на ідеології державності, створення відповідних ефективних структур для її реалізації, дієві демократичні процедури, просвітницькі заходи і зміна свідомості народу зможуть виправити недосконалість форм і механізмів політичної організації, що сприятиме сталому їх розвитку та інтеграції у світові структури.

Об'єктивний, неупереджений аналіз глобалізації вимагає детального дослідження її сутнісних характеристик, передумов виникнення і розгортання, представлених різними концепціями і підходами, а також проявів у політичній, економічній, соціальній, культурній, екологічній, міжнародній і правовій сферах, адже її наскрізний характер формує нову світову і суспільну реальність, вимагаючи від кожного громадянина і соціальних спільнот переорієнтації, перегляду і зміни ціннісних детермінант, суспільних орієнтирів, ідей, цілей і

способів їх досягнення, переосмислення й усвідомлення кожним себе і свого місця у цьому складному світі. Це означає активізацію ідеологічного дискурсу, зміну ідеологічної площини.

У підрозділі 2.3. – «Глобалізм як ідеологія подолання системної кризи капіталізму» – зазначається, що світова громадськість в сучасних умовах зіткнулася з необхідністю конструктивного реформування капіталізму та модернізації ідеологічного простору.

Теоретико-концептуальну основу ідеології глобалізму склали напрацювання М. Алброва, Ф. Гайска, Д. Гелда, Дж. М. Кейнса, Р. Нозіка, К. Отге, С. Стрейндж, М. Фрідмана, Ф. Фукуями, М. Штегера, Дж. Шумпетера та інших.

Під тиском різноманітних деструктивних явищ постало питання позиціонування концептів «капіталізм» і «глобалізація» у функціональному інструментарії модернізованої політичної реальності.

У контексті зазначеного постає нова ідеологічна платформа моделювання соціально-політичної реальності – «глобалізм», яка відповідає трьом фундаментальним критеріям, що визначають утворення самостійної ідеологічної матриці: 1) особливість ідейної платформи; 2) потенціал адекватної реакції на широкий спектр актуальних політичних проблем; 3) здатність генерувати дискурс ефективної концептуальної аргументації. У поняттєвому полі цієї ідеології виникло дві диференціальні категорії – «ринковий глобалізм» і «справедливий глобалізм».

«Ринковий глобалізм» – продукт асиміляції ліберальних принципів «індивідуальної свободи» й «автономності ринкових відносин» в ідеологічну структуру глобалізму. Цей ідейний механізм організації соціально-політичної реальності спрямований не на комплексну трансформацію реального стану речей, змодельованого раніше лібералістичними конфігураціями, а на часткову модернізацію соціально-політичних канонів. Імплементация принципів ринкового глобалізму в соціально-політичний простір і економічний сектор детермінує інтернаціоналізацію господарської діяльності і стандартизацію норм соціальної ідентифікації політичного процесу. «Ринковий глобалізм» є продовженням інсталяції ідей ліберальної доктрини з орієнтацією на міжнародний простір.

Альтернативним типом організації соціально-політичного устрою в ідеологічних межах глобалізму виступає «справедливий глобалізм». Нонконформізм дискурсу «справедливого глобалізму» полягає у відхиленні від неолібералістського розуміння «розвитку» суворо в межах економічного зростання і вимірювання соціального благополуччя виключно матеріальними цінностями. Ідеологічна платформа «справедливого глобалізму» побудована на принципах превалювання різноманітності політичного процесу стосовно стандартизації, інтеграції соціалістичних механізмів в економічній сфері, домінування гуманізму в соціальному секторі та демократизації політичного простору.

Глобалізм можна розглядати як ідейний складник процесу глобалізації, форму політичної свідомості, вибудовану на принципах і цінностях неолібе-

ралізму, носієм якої є транснаціональна еліта, інституціалізована урядами розвинутих держав, транснаціональними корпораціями, різними неурядовими організаціями (МВФ, СОТ, НАФТА, ЄБРР тощо), деякими політичними партіями. Певною мірою ідеологія глобалізму виникла як реакція суспільства на обмеженість можливостей існуючої системи, її невідповідність потребам і запитам соціально-економічного розвитку. Її ідеї, цілі, механізми і засоби виявили контраст між політикою минулих часів і її новим типом, характерними ознаками яких є «закритість» і національно-державний суверенітет та «відкритість» з орієнтацією на міждержавну взаємодію і мультикультуралізм.

У третьому розділі – **«Сутнісні характеристики і основні різновиди неокласичних та ранніх посткласичних політико-ідеологічних течій»** – систематизовано класичні ідеологічні течії з урахуванням динаміки політичних трансформацій. Розглянуто основні форми реалізації ранніх посткласичних ідеологічних течій. Показано спільні риси й відмінності ідеологій лівого радикалізму і правого екстремізму.

Підрозділ 3.1. – «Систематизація та осмислення ідейно-теоретичного потенціалу неокласичних політико-ідеологічних течій» – присвячено аналізу неокласичних ідеологій, які виникли внаслідок системних змін у світовому суспільно-політичному розвитку.

Неоліберальні ідеї були своєрідною реакцією на появу світової системи соціалізму, що спонукало капіталістичні країни, передусім США, до лідерства в політиці й економіці. Розробниками ідеології неолібералізму та його варіацій є Дж. Грей, В. Заблоцький, Б. Капустін, В. Лекторський, В. Мойсеєнко, Р. Нозік, Дж. Роулз, Г. Самуель, В. Согрін, М. Фрідман, Ф. фон Хайек та інші. Неолібералізм головну увагу концентрує на підході до людини як до істоти політико-економічної. З одного боку, як істота політична вона знаходить своє завершення у державі; з другого – могутність держави забезпечується розвинутістю й потужністю її економіки, що зростає на системі права, сутність якого полягає у функціонуванні його як міри справедливості, максимально наближеної до кожного індивіда. Основними принципами неоліберальної ідеології можна вважати: активне входження держави в систему ринкового життя суспільства; консенсусні й толерантні відносини між усіма суб'єктами політичного та економічного життя; максимально можливе сприяння демократичній участі громадян в управлінні державою; формування плюралістичного типу суспільства як необхідної умови для вивільнення творчої енергії громадян.

Ідеологія неоконсерватизму сформувалася внаслідок необхідності пристосування класичних консервативних ідей до умов існування постіндустріального суспільства. Сутність консерватизму за сучасних умов та різні типи неоконсерватизму аналізують в своїх роботах П. Альгер, О. Бабкіна, Дж. Блаут, В. Воронкова, Е. Гамбл, О. Голобуцький, І. Крістолл, Т. Неїрн, М. Сенченко, Х. Сетол-Уотсон, О. Ситник, Р. Скратон, Л. Снайдер, О. Соболев, У. Сульцбах, Г. Щокін та інші. Соціально-економічні засади неоконсерватизму передбачають: утвердження монетаристської моделі розвитку економіки замість реформістської; обмеження методів державного регулювання економіки; розробка ефективних методів стимулювання ринкових відносин на

засадах максимального сприяння розвитку приватного підприємництва; перехід до практики «економічного реалізму» – постійного підтримання рівноваги між можливостями економіки та соціальними витратами.

Ідеологія неоконунізму розкривається через ідеї, висвітлені в роботах В. Грибачова, Ю. Ташкової, С. Шушкевича. Вона передбачає: своєрідний синтез лібералізму, комунізму і традиційного суспільства; створення своєрідного типу цивілізації, який охоплюватиме «присадибну урбанізацію», відновлення общини як самодостатньої у своїй виробничій та соціокультурній інфраструктурній потужності первинної клітинки суспільства; створення рівних умов для самобутнього розвитку і самозбереження різних народів як втілення багатовікової мрії людства про рівність, братерство і справедливість.

Ідеологія неонаціоналізму прагне ідеологічно обґрунтувати ідею особливих прав конкретних народів у формуванні економічного, політичного і духовно-культурного життя суспільства. Ідеї неонаціоналізму розвинуті в роботах І. Багряного, Р. Брюбейкера, В. Вількова, Е. Гелнера, Г. Кас'янова, Г. Кона, А. Лейпхарта, Е. Сміта та інших. Націоналізм як ідеологія не має серйозних політичних, економічних, соціокультурних підстав для прояву в країнах Західної Європи, США, Канаді. Навіть сепаратистські рухи розгортаються в контексті національно-демократичної ідеології. Такими є намагання франкомовного Квебеку здобути державну незалежність. В Іспанії баскський сепаратизм досяг націоналістичних проявів через етнопсихологічні особливості темпераменту. Подібні енергії живлять прагнення Північної Ірландії об'єднатися з Ірландією, вийшовши зі складу Великої Британії. Ідеологія неонаціоналізму властива країнам, що втратили імперський статус: Росії і Сербії. Йдеться не про впливовість там націоналістичних партій, а про перейнятність майже всіх політичних сил націоналістичними ідеями, публічними глашатаями й виразниками яких є клуби «за політичними інтересами».

Соціал-демократична неомодерністська ідеологія, спираючись на праці Е. Бернштейна, К. Каутського, Л. Нельсона, знаходить продовження в роботах В. Айхлера, О. Бауера, В. Брандта, Т. Майєра, С. Міллера, ідеологів його різних внутрішніх течій – І. Беґея, Н. Боббіо, П. Глотца, В. Гошовської, Е. Еплера, Дж. Коула, О. Лафонтена, Л. Пеллікані, К. Траубе, Г. Фогеля, Г. Швана, Г. Шмідта, Й. Штрассера та інших. Проголошуючи принципи свободи, солідарності, справедливості та рівності, становить досить мобільну форму соціально-філософської, політико-правової, морально-етичної свідомості. У зв'язку з цим її правомірно вважати своєрідним духовним світоглядно-методологічним фундаментом стосовно інших ідеологій та ідеологічних течій. Всі вони, хоч і різною мірою, сповідують зазначені в ній принципи. Соціал-демократична ідеологія зазнає модернізації й оновлення на шляху поглиблення розуміння її компонентів у мінливих економічних, політичних, соціокультурних умовах. Обравши визначальними ідеї рівності, свободи, солідарності, справедливості, суб'єкти цих цінностей поставили себе в дуже складну й відповідальну ситуацію, адже визначити значення таких важливих категорій практично неможливо.

Підрозділ 3.2. – «Основні форми реалізації раних посткласичних політико-ідеологічних течій» – присвячено розгляду ідеологічних течій, що намагаються реагувати на соціальні зміни певними пропозиціями щодо вирішення проблем, які ці зміни породжують. Йдеться про ідеології лібертаризму, комунітаризму, «нових правих», фемінізму, релігійно детерміновані течії та ін.

Лібертаризм є своєрідною реакцією на напружений характер життя в розвинутих країнах. Ідейними натхненниками цього напрямку є Д. Боуз, Ф. Гайск, Л. Фон Мізес, К. Огме, М. Фрідмен та інші. Він пропагує розгляд крайніх форм індивідуалізму як адекватної відповіді на сучасне конкурентно-ринкове суспільне середовище, для чого потрібно йти шляхом деєтатизації суспільства, щоб створити в ньому майже необмежену свободу ринкових відносин. Це означає, що мораль має поступитися праву як ученню про свободу вибору людиною напрямів і умов свого розвитку. Лібертаризм обґрунтовує ідею первинності права людини на свободу, більш характерну для визначення її сутності, ніж її як політичної істоти. Звідси – ідея про мінімум свободи в тому сенсі, що має бути забезпечене право на вільне входження і вільний вихід із будь-якого співтовариства як форми політичного (громадського, колективного) об'єднання.

Розробниками політичної філософії комунітаризму є М. Волцер, А. Етціоні, А. Макінтайр, М. Сандел і Ч. Тейлор, які впродовж останніх двох десятиліть ХХ ст. створили своєрідну ідеологічну школу соціально-політичної думки. Головними її ідеями є: критика сучасного постіндустріального суспільства (без поділу його на соціалізм та капіталізм) як побудованого на конкуренції, а не на засадах братерства і солідарності між людьми; заперечення будь-яких головних політичних ідеологій сучасності як таких, що не сприяли досягненню головної мети – всебічного розвитку людини, а лише породили і породжують нові проблеми; обґрунтування універсальної значущості обраного ними ідеалу солідарного братства між людьми.

Помітне місце в суспільно-політичному житті посідають ідеологічні, насамперед молодіжні, течії «нових правих». Ідеологію «нових правих» розробляють філософи, культурологи, політологи, які не просто героїзують архаїчне минуле, а намагаються знайти в ньому суб'єктні вольові енергетичні потуги, яких, на їхню думку, не вистачає сучасності. Для її модернізації потрібно: мати сильне бажання дистанціюватись від сучасних суспільних цінностей, відмовитись від моральних і духовних зв'язків із ними; створити ідеологічну і моральну силу, здатну зайняти більшість у законодавчих органах влади для здійснення сучасного ренесансу греко-римської античної культури; надати суспільній цінності архетипам, які визначають людську поведінку і об'єднують не абстрактно-теоретичними постулатами, а спільністю інтуїтивних почуттів, первинних імпульсів; відновити первинні релігії як рідні, спроможні відродити почуття сакральності.

Ідеологія фемінізму пережила розквіт разом із радикалізмом 60 – 70-х років ХХ ст. і стала його невід'ємною складовою. Фемінізм став потужним соціальним явищем сучасного світу. Визначальними для його становлення є

роботи Дж. Батлер, С. де Бовуар, Г. Брандт, М. Вітіг, Дж. Гріп, О. Кісь, Ю. Кристевої, М. Мід, К. Міллет, С. Павличко, Е. Сіксу, Б. Фрідан, Н. Ходоров, О. Ярош та інших. Метою сучасного фемінізму була вже не емансипація, якої можна було досягти політичними реформами, а жіноча лібералізація, яка вимагала радикальних соціальних перетворень. Ідеї і цінності фемінізму кинули виклик соціальній і політичній традиції, змусивши радикально змінити ставлення до статі й підняти питання гендерної рівності у публічному житті.

Конфлікт релігійних цінностей і соціально-політичних орієнтирів, що породили більшість проблем сучасності, набув особливої динаміки в ісламському світі. Інтервенція релігійних канонів у політичний простір стала ключовою закономірністю модернізації соціально-політичної реальності. Незворотність цього процесу підтверджує потенціал ідеологій, заснованих на ідейній готовності духовенства адекватно реагувати на виклики політичного процесу, зумовлені дисбалансом політичної системи, соціальними протиріччями, економічною деградацією і кризою світських ідеологій. Питання закономірностей співвідношення релігії і політики є предметом дослідження таких вчених як Дж. Андерсон, Дж. Браун, М. Гільдебрант, О. Дугін, Дж. Еспозіто, Р. Інглхарт, Л. Каплан, П. Норріс, М. Перрі, М. Родінсон, Ф. Фукуяма та інші.

Підрозділ 3.3. – «Ідеології лівого радикалізму і правого екстремізму: спільні риси й відмінності» – присвячено порівняльному аналізу двох впливових ідейно-політичних течій сучасності.

Дослідженню зазначених течій – їх природі, ідейним засадам, структурі, соціальній обумовленості та перспективам у сучасному світі присвятили свої роботи О. Аршби, М. Асанте, В. Волков, І. Кнехт, І. Кудряшова, Д. Кул, О. Лікаренко, Ю. Манелюк, В. Остроухов, В. Петрик, Л. Сохань, І. Сохань, Н. Чубур, П. Шляхтун, В. Ященко та інші.

На початку XXI ст. під впливом процесів становлення постіндустріального (інформаційного) суспільства відбулося оновлення теоретико-доктринальних засад й основ практичної діяльності ліворадикальних рухів. Ліворадикальні ідеології сучасності надзвичайно строкаті, охоплюють традиційні (класичні) доктринальні моделі бачення майбутнього (анархо-комунізм, анархо-синдикалізм, анархо-індивідуалізм, троцькізм тощо) і їх новітні модифікації (анархо-фемінізм, анархо-паціфізм, інфоанархізм, неотроцькізм, різноманітні екологічні течії та антиглобалістські рухи).

В останнє десятиріччя минулого століття в контексті дискурсу постмодерну у середовищі лівих радикалів сформувалося нове угруповання – «нові ліві». Світоглядно-ідеологічна база «нових лівих» ґрунтується на необхідності виявлення і розв'язання трьох основних проблем сучасного людства: 1) есхатологічної (можливості загибелі всього живого на Землі внаслідок ядерної війни або екологічної катастрофи); 2) гуманістичної (відчуження людини від її тіла, що призводить до атомізації особистості; самотність і втрата свободи особистості стають провідною темою сучасної культури); 3) економічної (принцип приватної власності вони піддають сумнівам, оскільки відбувається активне порушення меж приватної власності). Як вихід представники «нових лівих» пропонують залучення кожної людини до пошуку

альтернативних шляхів розвитку сучасної цивілізації, виступають за розширення подальшої боротьби за звільнення особистості, економічну й політичну справедливість.

Ідеологія правого екстремізму заперечує демократію, легітимність її соціальних структур і політичних інститутів. Політичний ідеал для них – це авторитарна політична система, яка становить єдиний сплав держави й гомогенного (етнічно, расово та конфесійно) народу. Ідеальний політичний порядок для них – панування тотальної ідеології, яка відображає базові цінності правого екстремізму, викорінення будь-якого інакомислення та ліквідацію свободи слова. Основними формами їх політичної діяльності в Європі є тероризм, погроми, організація та забезпечення функціонування воєнізованих угруповань і навіть різноманітні методи «партизанської» війни. Під впливом активізованих процесів глобалізації та міграції (трудової, політичної, соціальної) все частіше праві екстремісти Європи пропагують ідеї ксенофобії, антисемітизму, ворожості до представників інших рас, насильства щодо іммігрантських меншин. Найрадикальніші в цих домаганнях неонацисти, які мають чітку і дисципліновану політичну організацію й орієнтуються на цілеспрямовані політичні дії.

У четвертому розділі – «Новітні посткласичні політико-ідеологічні течії на зламі ХХ – ХХІ століть» – розглядаються екологізм, альтерглобалізм і трансгуманізм, які мають значну висхідну траєкторію подальшого розвитку.

Підрозділ 4.1. – «Екологізм як перспективна ідеологія захисту людства від самознищення» – присвячено з'ясуванню впливу екологічної складової на ідеологію і поведінку представників влади і громадянського суспільства у світовому масштабі.

Ідейні початки сучасного екологізму мають місце в роботах Е. Геккеля, Л. Клагеса, В. Вернадського та продовжують розвиток в контексті актуалізації глобальних проблем сучасності у другій половині ХХ ст. в працях таких вчених і суспільних діячів як Дж. Барні, Н. Бор, А. Ейнштейн, Р. Карсон, М. Кисельов, Е. Ласло, Д. Медоуз, М. Месарович, М. Мойсеев, А. Печчеї, Б. Рассел, Дж. Форрестер, Е. Харріман, М. Хилько та інших.

Ідеологія екологізму (інвайронменталізму) впливає на екологічну політику. У процесі екологізації політики формується світоглядна основа екологізму, що передбачає більше індивідуалізму, самоорганізації і самовизначення як засобів подолання екологічних проблем. Поряд з іншими новітніми ідейними течіями екологізм набув поширення у другій половині ХХ ст. як супутній прояв соціальної емансипації та науково-технічної революції. Гасла екологізму перебувають в одній площині з ідеями пацифізму, антиглобалізму, різноманітних рухів за права дискримінованих меншин, молоді, жінок, а також новими течіями в культурі та мистецтві.

Ідеологію екологізму можна розглядати в широкому контексті ліберальної ідейної парадигми. Ліберальний концепт «звільнення» було поширено на живий світ і природу загалом. «Зелена» ідеологія претендує на універсальність не лише у вирішенні проблем відносин людини з природою, а й у подоланні національних, релігійних і будь-яких інших соціальних суперечностей,

проголошуючи пріоритет загальнолюдських інтересів та цінностей. Пропозиції екологів коливаться між розвитком нових безпечних для природи технологій і відмовою від надбань цивілізації, які шкодять довкіллю. Помітним у діяльності «зелених» є поширення в суспільстві нової екологічної моралі – усвідомленого повсякденного застосування правил: помірнього споживання, користування природоохоронними технологіями, уникнення забруднення природи тощо.

У підрозділі 4.2. – «Альтерглобалізм і його громадсько-політичні модифікації» – розглянуто ідейну платформу нового громадського руху, основою контексту якого є часткова відмова від ринкової економіки в напрямку ліквідації європейсько-американської ліберальної моделі соціально-політичного устрою. Різні аспекти альтерглобалізму досліджуються в роботах С. Аміна, О. Бузгаліна, І. Валлерсайна, Д. Еріксона, В. Іноземцева, Н. Кляйн, К. Майданіка, О. Панаріна, Н. Рогожиної, А. Уткіна, М. Чешкова, а також у працях скептиків глобалізації та ідеологів течій, що входять до руху антиглобалістів.

Під альтерглобалізмом, який сформувався на основі антиглобалізму, розуміють сукупність ідейних течій, які виступають не проти глобалізації, а за альтернативну глобалізацію, що базується на засадах модернізації як перетворення соціуму. Відношення альтерглобалізму та антиглобалізму іноді розглядають як відношення базису і надбудови, де альтерглобалізм виступає теоретичною надбудовою практики антиглобалістського руху. Для підкреслення конструктивної спрямованості руху все частіше вдаються до його позитивного визначення – «рух за глобальну справедливість», «рух постглобалістів», а через значну кількість різнорідних течій, рухів, громадських організацій та інших груп (рух за мир, за громадянські права, права споживачів, екологічні рухи, а також жіночі, трудові і профспілкові рухи) його називають і «рух рухів».

Головною формою альтернативного руху є масові акції, кампанії протесту і громадської непокори, що супроводжуються процесіями і мітингами за участю тисяч і навіть сотень тисяч людей у всьому світі. Учасники альтерглобалістського руху не тільки сповідують різні, визначальні для цього угруповання ідейні погляди, цінності, настанови, а й різні, іноді навіть протилежні, вихідні позиції щодо глобалізації, по-різному уявляючи альтернативу йому та шляхи і методи її реалізації. Це відбувається тому, що одна частина бореться з наслідками та ефектами глобалізації, інша, представлена громадськими та політичними рухами, – обстоює ідеї екологічні, пацифістські, ліворадикальні, комуністичні, анархістські, солідарності з «третім світом» тощо; треті виступають проти звуження демократії, за розширення прав людини і громадянина. А всі вони сходяться на критиці неоліберального варіанту капіталізму та інститутів, що його репрезентують. Така строкатість рухів породжує критику їх з боку суб'єктів світового панування, які вказують на їх ідейну нечіткість, розпорошеність і неготовність кинути виклик існуючій системі.

У підрозділі 4.3. – «Ідея постлюдини, постлюдства і зародження трансгуманізму» – розглядаються ідеї вдосконалення людського роду, подолання духовної і фізичної недосконалості людської істоти.

Тема втручання в людську природу та його наслідки актуалізується в роботах Д. Белла, Ж. Бодрійяра, Ю. Габермаса, Дж. К. Гелбрейта, Е. Гідденса, Р. Дарендорфа, П. Друкера, Р. Інглхартга, Е. Тоффлера, Ф. Фукуями та інших. На зародження трансгуманізму як раціонального і культурного руху, розвиток його ідеології вплинули ідеї науковців, розробників, дослідників і публіцистів – Дж. Хакслі – автора поняття «трансгуманізм», Н. Бострома, Д. Пірса, М. Ворвіка – першого кіборга в світі, О. Болонкіна, В. Вінджа, І. Вишева, М. Дері, М. Дірінга, Д. Дойча, Е. Дрекслера, Ферейдун М. Есфендіарі (FM-2030), Х. Ісігуро, М. Калашникова, Р. Курцвейла, О. Міщенко, Г. Моравека, Ю. Нікітіна, та інших.

Поняття «трансгуманізм» обґрунтовує новий підхід у розумінні майбутнього, заснований на ідеї, що людський вид є не кінцем нашої еволюції, а початком у ланцюгу «людина – транслюдина – постлюдина». У цьому розумінні він є своєрідним продовженням гуманізму, спрямованим на транслюдину. Відмінність між ними полягає у засобах і методах. Якщо гуманізм в удосконаленні людини, її якостей, соціального середовища покладається на виховання, освіту і просвіту, то трансгуманізм прагне максимального вдосконалення людської істоти та її середовища завдяки досягненням науково-технічного прогресу і раціональному мисленню, що має вивести людство на якісно новий етап розвитку, навіть за межі того, що більшість вважає людським.

Трансгуманізм можна визначити як сукупність взаємосуперечливих еволюційних світоглядів. У ньому існує багато груп, що різняться за інтересами, поглядами, цінностями або географією. Сформовані за інтересами групи включають прибічників кріоніки, подовження життя, фахівців з нанотехнологій, мережових спільнот, ентузіастів освоєння космосу, прихильників наукової фантастики, трансгуманістичних художників і виконавців, цифропанків, експериментаторів з альтернативними соціальними групами. Постлюдина з погляду трансгуманізму – це нащадок людини, інтелектуальні, фізичні та психічні можливості якого надзвичайно розширені. Вона модифікована настільки, що вже не є людиною у звичному для нас розумінні. На думку трансгуманістів, можливі різні напрямки розвитку постлюдини і форм постлюдуства, а тому й різні сценарії формування моделі постлюдуства. Деякі напрямки можуть привести до єдиної постлюдини, а деякі – до суспільства різних постлюдей. Складно уявити, як взаємодіятимуть постлюди, постлюди і транслюди, постлюди і люди. Але вже тепер висловлюються припущення, що майбутнє суспільство, через доступність гуманотехнологій, буде набагато конфліктнішим, ніж теперішнє, більш ієрархічним, соціально нерівним.

Закріплення трансгуманістичних цінностей у сфері політики покликане інтенсифікувати «технологізацію» політичного процесу, а концепція «постлюдини» слугує своєрідною теоретичною основою ідеального громадянського суспільства. Імплементация технологічного потенціалу в політику може здійснюватися не тільки на рівні модернізації праксеологічних закономірностей, а й на поясненні природи сучасних проявів політичного виміру.

У п'ятому розділі – **«Загальноцивілізаційний і суспільно-політичний контекст трансформації посткласичних ідеологій»** – показано особливості зміни ідеологічних парадигм в умовах переходу від епохи Модерну до Постмодерну. Розглянуто інформаційно-комунікаційні детермінанти ідеологічної легітимації демократичного суспільства. Виявлено форми проявів і перспективи розвитку посткласичних ідеологій у сучасній Україні.

У *підрозділі 5.1. – «Зміна ідеологічних парадигм в умовах переходу від епохи Модерну до Постмодерну»* – зазначається, що на нинішньому етапі свого розвитку людство пододало просторово-часові форми буття і перейшло на соціокультурні взаємозв'язки у формах вічності й безкінечності. Технологічні артефакти створюють реальні можливості для соціокультурної комунікації між людьми, яка спрямовує їхню свідомість на необхідність подолання соціокультурних розбіжностей, зафіксованих у змісті політичної, правової, морально-етичної, художньо-естетичної, релігійної, філософської свідомості.

Постмодерн сучасні суспільствознавці характеризують як новий історичний етап розвитку соціуму і як час інтенсивного прояву суспільних та природних проблем нової якості. У різних сферах буття соціуму цей феномен останніми десятиліттями спричинив широкі дискусії, породив нові концепції і теорії. Дослідники розглядають постмодерн у різних проявах: як нову тенденцію в культурному самоусвідомленні західних суспільств, котрому властивий відхід від ідей і цінностей попередньої доби – ідеї прогресу, послідовного розвитку свободи, великої мети, універсальності знань, індустріально-технічного розвитку тощо; як глобальний стан цивілізації останніх десятиліть, котрий характеризує багато невизначеностей в усіх сферах життєдіяльності, що свідчить про неспокійний, катастрофічний стан планети; як новий напрям у соціальній теорії, що намагається пояснити явища і процеси соціальної дійсності, які формують «постсучасну» реальність – постмодерне, постіндустріальне суспільство, а також визначити стратегії, цілі й завдання розвитку людства, оскільки ідеологічні проекти кращого майбутнього, вибудовані на духовно-культурному арсеналі модерну, вже нежиттєздатні.

В умовах постмодерністської реальності стає неможливим втілення прагнення представників влади створити цілісну уніфіковану систему управління суспільними процесами. Атомізованість, фрагментарність, дискретність, плюралізм, поліцентричність стають іманентними характеристиками трансформованого – вже не модерного суспільства. Це сприяє виникненню різноманітних суспільних рухів, партій, організацій, які висувують свої ідеї, розробляють норми, створюють інститути, механізми, на основі яких вибудовують політичну практику, будуючи окрему суспільно-політичну реальність.

У *підрозділі 5.2. – «Інформаційно-комунікаційні детермінанти політико-ідеологічної легітимації демократичного суспільства»* – звертається увага на той факт, що серед теорій, які пояснюють сучасні суспільні перетворення, досить поширена теорія інформаційного суспільства, оскільки причиною суттєвих соціальних змін у всіх сферах багато науковців вважає науково-технічний прогрес і стрімке поширення інформаційних технологій.

В інформаційну добу традиційні інституції й організації громадянського суспільства перетворюються на «порожні оболонки», безсилі щодо інтегрування в людське життя соціальних цінностей. Люди перестають ідентифікувати себе з державою, громадянами якої є, як і з організаціями громадянського суспільства, оскільки вони вже неспроможні виконувати свої зобов'язання перед громадянами, постачати соціальні послуги, захищати їх, відстоювати їхні права та інтереси, через що втрачають лояльність і легітимність. Люди вимушені покладатись на себе, свої здібності, збільшуючи їх завдяки інформації і знанням. Так розгортаються індивідуалізація та інформатизація.

Україну не оминула така небезпека, а виходом для українського суспільства мають бути розвиток суспільної свідомості і самосвідомості через знання і освіту, активізація демократичних ініціатив, налагодження ефективного громадського контролю, вдосконалення механізмів зворотного зв'язку, підвищення рівня політичної комунікації, перегляд і формування адекватної системи цінностей тощо. Це дасть змогу суспільству стати демократичнішим, у тому числі і щодо рівного доступу до отримання, використання та поширення інформації як найважливішого ресурсу, сприятиме просуванню до постсучасного, справжнього інформаційного суспільства.

У підрозділі 5.3. – «Форми проявів і перспективи розвитку посткласичних політичних ідеологій у сучасній Україні» – зазначається, що з'ясування характеру ідеологічних трансформацій в сучасній Україні передбачає розгляд таких проблем: виокремлення сутнісних ознак ідеологічної соціалізації як базового ідейно-політичного виробництва в суспільстві; з'ясування специфіки політико-управлінських аспектів функціонування ідеологічних систем; формулювання ключових засад новітнього дискурсу здійснення ідеологічної політики держави; висвітлення перспектив актуалізації основних ідей і цінностей доктрини солідаризму в Україні.

У перехідному суспільстві, яким є й українське, проблема забезпечення ідеологічної соціалізації набуває особливого значення, бо є однією з передумов успішності розвитку країни, визначення й світоглядно-ціннісного обґрунтування його вектора. Однак процеси ідеологічної соціалізації в сучасній Україні мають переважно хаотичний, спонтанний, нецільеспрямований і суперечливий характер. Для більшості громадян України ідеологічна соціалізація зводиться до адаптивної стратегії – механічного, часто поверхового пристосування до нових соціополітичних й економічних реалій і цінностей, без їх усвідомлення і прийняття як базисних складників власного світогляду.

У сучасній Україні набуває важливості з'ясування можливостей актуалізації ідеологій лібералізму (неолібералізму), консерватизму (неоконсерватизму) і соціал-демократії (неомарксизму). Для цього доцільно: здійснити системний теоретико-прикладний аналіз перспектив розвитку в українському суспільстві ключових ідей тріади «свобода – традиція – рівність»; визначити ментальні особливості української нації, завдяки яким можливе або неможливе вкорінення у масову суспільну свідомість базових цінностей (нео)лібералізму, (нео)консерватизму та (нео)марксизму; виявити специфіку впровадження у

вітчизняний політичний простір конкретних ідей, ідеалів, цінностей цих ідеологій.

Ідеологічний дискурс у вітчизняній науці охоплює весь спектр ідейно-політичних течій сучасності – від класичних до посткласичних доктрин, від поміркованих і центристських до найрадикальніших, екстремістських. Однак такі дослідження надто затеоретизовані, а питання перспектив актуалізації конкретної ідеології у політичному просторі зазвичай залишаються нез'ясованими. Насправді, висвітлення перспектив розвитку класичних і посткласичних ідеологій в Україні є надзвичайно актуальним, адже від вирішення цього евристично-прикладного завдання залежатимуть: вектор розвитку країни (внутрішньополітичний, зовнішньополітичний); можливість подолання суспільної аномії, спричиненої ідеологічним вакуумом в останні двадцять років державотворення; визначення шляхів підвищення політичної культури у суспільстві та відповіді на інші суспільно значущі проблеми сьогодення.

У **Висновках** узагальнено результати представленого дослідження, які дозволяють системно оцінити проблематику, пов'язану з трансформацією ідеологічних течій та їх роллю в соціально-політичних змінах кінця ХХ – початку ХХІ ст., та водночас обґрунтувати напрями подальшої розробки досліджуваної проблеми і шляхи практичного застосування здобутих результатів.

1. В сучасних умовах традиційні ідеології переживають глибоку кризу. За цих умов набувають популярності посткласичні ідеологічні течії та рухи. Множинність різних ідеологій потребує кваліфікованих ідеологів, спроможних забезпечувати розроблення і впровадження конструктивних ідей у свідомість мас, перетворення їх на особистісні переконання. Нехтування ідеологічною роботою породжує негативні наслідки, дія яких незрівнянно посилюватиметься, якщо ігнорування ідеологічної роботи буде сталою нормою політичного життя, суспільного й індивідуального буття і свідомості. У цьому контексті поняття «політична ідеологія», попри докорінні цивілізаційні зміни, що відбулися в останні десятиріччя, є одним із базових, концептуальних у сучасній політичній науці, адже ідеологія як своєрідний тип суспільної свідомості відображає колективну точку зору на перебіг політичного і соціального розвитку суспільства, а тому діє як один із індикаторів його поступу. Саме політична ідеологія може стати тією соціокультурною основою, яка об'єднає суспільство з метою подолання соціально-політичних суперечностей, конфліктів, тому дослідження її інтеграційного потенціалу є одним із найактуальніших завдань у межах сучасної проблематики соціально-гуманітарних наук.

2. Сучасний сценарій «співіснування цивілізацій» засвідчує, що із закінченням ери протистояння ідеологій у політичному і суспільному житті чіткіше стали виявлятися фундаментальні відмінності в цінностях різних цивілізацій. У результаті цих процесів незахідні цивілізації постають не об'єктами культурно-цивілізаційного впливу Заходу, а активними суб'єктами власної історії і світового порядку загалом. На сучасному етапі змінюються як ідеологічні течії, так і розуміння ідеології, оскільки соціальну дійсність вже

неможливо пояснити за допомогою традиційних обґрунтувань, засобів і переконань. Жодна з головних традиційних ідеологій (ліберальна, консервативна, соціалістична) не має узгодженого розуміння перспектив глобалізації як соціоекономічного, соціокультурного феномену. За цих умов відповідно на виникнення нових викликів соціуму з боку природи, соціальної, гендерної і культурної нерівності стають нові ідейні течії та рухи – інвайронменталізм, комунітаризм, фемінізм, альтерглобалізм тощо. Вони не мають значної соціальної бази, як класичні ідеології, але їх цінність полягає у приверненні уваги до існуючих проблем, а також в ідейній і нормативній спрямованості, яка визначає нові вектори світового розвитку.

3. У сучасному світі набуває чітких контурів тенденція до послаблення ролі політичних важелів і заміщення їх фінансовими. Залежність урядів від інвестицій змушує змінювати соціально орієнтовану економічну політику на ліберальну. Ідеологія ринкового фундаменталізму засвідчує наростання загроз не тільки політичним інституціям, а й майбутньому демократії як передумови справедливого і гармонійного розвитку людства. Уже наприкінці ХХ ст. деякі міжнародні організації виконували важливі політичні інтеграційні функції, і це дає підстави розглядати їхню діяльність як прояв певних ознак «всесвітнього уряду». Однак, сучасні реалії засвідчують неможливість і недоцільність її створення з декількох причин: через величезну кількість учасників, які мають значні розбіжності між політичними, економічними, культурними і релігійними системами; через невизначеність того, хто має право наділяти цей уряд повноваженнями; через загострення боротьби за світове лідерство. Неоліберальна ринкова ідеологія неухильно застосовує до всіх сфер суспільного життя запозичені з бізнесу механізми. Однак, реінсталяція фундаментальних основ лібералізму не захищає суспільство від дефектів капіталізму. Свобода ринку не вберігає економічний сектор від стагнації, коливань попиту і безробіття. Подолання цієї проблеми при збереженні головного ідеологічного принципу «індивідуальної свободи» можливе за умови оптимізації функціонування економічного сектора шляхом розширення просторових меж ринку з подальшим раціональним розподілом виробництва, управління рівнем попиту та ефективною регламентацією кореляції політичної влади з економікою.

4. Драматизм екзистенційної ситуації людини як біосоціальної істоти, спричинений НТР і гуманотехнологіями, утворює проблемне поле світової гуманітарної («трансгуманітарної») думки ХХІ ст., розвиток якої зумовлений утвердженням методології міждисциплінарних досліджень. Базовою проблемою при цьому постає визначення поняття «постлюдина». За передбаченнями дослідників, постлюдський світ, який може утворитися в результаті стрімкого технологічного розвитку і технологічної сингулярності, ймовірно, буде абсолютно інакшим, неможливим для сьогодення і, наразі, – абсолютно невідомим. Трансгуманісти переконують, що шляхи розвитку постлюдини і форм постлюдства можуть мати різні напрями і різні сценарії. На одних напрямках може постати єдина постлюдина, на інших – суспільство окремих постлюдей. Тому сингулярність для дослідників є надто проблемною, оскільки

позбавляє можливості передбачити, що буде після неї. Можливість хоча б мінімального передбачення необхідна, в іншому разі втрачають сенс спрямування розвитку в бажаному напрямі, розбудова устрою постлюдства у прогнотованих трансгуманістами формах.

5. В інформаційну добу традиційні інституції та організації громадянського суспільства перетворюються на «порожні оболонки», безсилі прив'язатися до людського життя і соціальних цінностей. Люди перестають ідентифікувати себе з державою, громадянами якої вони є, з організаціями громадянського суспільства, які в умовах глобалізації вже неспроможні виконувати свої зобов'язання перед громадянами, захищати їх і обстоювати їхні права та інтереси, постачати соціальні послуги, через що втрачають лояльність і легітимність. Індивід змушений покладатись на себе, на свої здібності, розвиваючи їх завдяки інформації і знанням, що стимулює індивідуалізацію та інформатизацію. За цих умов вихід для українського суспільства – у розвитку суспільної свідомості та самосвідомості через знання і освіту, поліпшенні демократичних ініціатив, налагодженні ефективного громадського контролю, удосконаленні механізмів зворотного зв'язку, активізації політичної комунікації, перегляді й формуванні адекватної системи цінностей тощо. Такі практики дадуть суспільству змогу стати демократичнішим і за рівнем отримання, використання та поширення інформації як найважливішого ресурсу, а також сприятимуть наближенню до постсучасного, інформаційного суспільства, а не тільки суспільства інформатизованого у розумінні наявності сучасних технологій.

6. Для сучасного політичного аналізу недостатньо розглядати виробничі відносини лише з економічної позиції – ідеологічний підхід при цьому теж дуже важливий. За його настановами, людина як пізнавальна істота своє становлення як істоти духовно-практичної здійснює в матеріально-виробничій та науково-експериментальній діяльності. Відповідно, соціально-політичну практику людства не варто розглядати винятково під тиском економічних розумін та інтересів. Як свідчить історія, на зміну класиці в усі переломні періоди розвитку людства приходять посткласика, неокласика, модернізм, постмодернізм та інші радикальні альтернативні ідеологічні вчення. Такий підхід набуває особливого значення в умовах безпрецедентної за масштабами і впливом глобалізації, постійного вдосконалення інформаційних і комунікаційних технологій, «метаморфоз» духовно-культурного середовища, що створюють якісно нову суспільну реальність, за якої існуючі політичні інститути і нормативно-правові чинники втрачають свою ефективність.

7. Людство дедалі більше усвідомлює обмеженість технічного прогресу, пов'язані з ним ризики і небезпеки. Постмодернізм точно відобразив той граничний стан суспільної свідомості, що передбачає переверот і переоцінювання цінностей, трансформацію ідеалів. У постмодерні панує хаос і водночас усе поєднується. Тому суперечності сучасних соціальних змін, на думку дослідників постмодернізму і глобалізації, не є не вирішуваними, а самі «народжують» засоби свого вирішення. Так, проблема атомізації суспільства може бути подолана засобами глобалізації, здатними поєднувати

найвіддаленіше, зокрема, – об'єднати в мережу людей з усіх куточків світу на основі їх ідентичності. Позитивний результат визначатимуть духовна переорієнтація і самовдосконалення, що означатиме вихід соціуму на вищий щабель розвитку. На цій підставі постмодернізація у політологічному аспекті може бути витлумачена як сучасна і досконаліша форма модернізації, що передбачає перехід від традиційного (сучасного) суспільства до постсучасного, спроможного забезпечити собі стабільність, життєздатність і розвиток на основі багатоаспектних підходів з максимальним використанням властивостей індивідів, інституційно-інформаційного та соціального потенціалу цивілізації, оптимального поєднання традиційних і новітніх цінностей, збереження особливостей і неповторності буття конкретного соціуму.

8. У процесі суспільних трансформацій на зламі століть виникає нова ідеологічна платформа моделювання соціально-політичної реальності – «глобалізм». Семантична спорідненість цього концепту з концептом «глобалізація» не ототожнює сутність явищ і функціональних аспектів понять, що їх означають. Як ідеологія глобалізм покликаний подолати наслідки регресу соціальної реальності, розв'язати проблеми, породжені регламентацією діяльності традиційних політичних інститутів, і модернізувати економічний сектор задля виходу із капіталістичної кризи. Поряд з цим, відбулася кристалізація поняття «альтерглобалізм». Обґрунтування спільної світоглядної концепції альтерглобалістського руху супроводжується труднощами, спричиненими його широтою і строкатістю, великою кількістю організацій з різних країн і регіонів світу, що мають власні програми. Інтегрують їх антикапіталістична, антинеоліберальна ідеї, що зумовлюють культивування і оновлення соціал-демократичних і неомарксистських поглядів, спрямованих на подолання світового панування ТНК і глобальної еліти. У соціокультурній сфері альтерглобалісти виступають проти поширення універсалізму й уніфікації, витіснення локальних культур і засилля вестернізації-американізації, а також проти патріархальних привілеїв, які ведуть до тотальної бідності. У соціальній політиці альтерглобалізм виступає за збереження соціальних програм і проти різних видів дискримінації у трудових відносинах. Об'єктом їх критики є ТНК, які розміщують виробництва у країнах з низькими екологічними стандартами і рівнем оплати праці, використовуючи некваліфіковану робочу силу, і вимагають від місцевих урядів значних пільг для себе або згоргання соціальних програм і переходу до «мінімальної держави». Подальший розвиток альтерглобалістського руху невизначений, що актуалізує необхідність постійної уваги до нього політичної науки і політичної практики.

9. У динамічному цивілізаційному розвитку вартують уваги різні типи ідеологій: 1) неокласичні (неоліберальні, неоконсервативні, неокомуністичні, неонаціоналістичні, осучаснені соціал-демократичні); 2) ранні посткласичні (глобалізм, лібертаризм, комунітаризм, «нові права», фемінізм, лівий радикалізм, релігійний фундаменталізм, правий екстремізм); 3) новітні посткласичні (екологізм, альтерглобалізм, трансгуманізм). Однією з ключових новітніх ідеологій в сучасних умовах світового розвитку є екологізм. У процесі екологізації політики формується світоглядна основа, що передбачає більше

індивідуалізму, самоорганізації та самовизначення як засобів подолання екологічних проблем. Характерною ознакою екологічного світогляду є визнання абсолютної переваги нематеріальних цінностей (свобода, самовиявлення, мир) перед матеріальними (капітал, кар'єра, майно). Дискурсивне «оприроднення» і «біологізація» людини неодмінно приводять до висновку, що соціальне середовище також є сферою боротьби народів за існування. Тому вкрай важливо зрозуміти об'єктивні засади буття людини як природної істоти і соціально-духовного суб'єкта.

10. З'ясування характеру ідеологічних трансформацій у сучасній Україні може бути зосереджене довкола таких проблем: 1) виокремлення сутнісних ознак ідеологічної соціалізації як базової для ідейно-політичного виробництва у будь-якому суспільстві; 2) з'ясування специфіки політико-управлінських аспектів функціонування ідеологічних систем; 3) формулювання ключових засад новітнього дискурсу здійснення ідеологічної політики держави; 4) висвітлення перспектив актуалізації основних ідей і цінностей доктрини солідаризму в Україні. Сучасна Україна потребує якісного теоретико-програмного забезпечення функціонування більшості класичних і посткласичних ідеологій. Неабиякий творчий потенціал для її розвитку має ідеологія солідаризму, одна із провідних ідей якої актуалізує необхідність консолідації суспільства, що опинилося перед серйозними зовнішніми і внутрішніми загрозами. Ідеологія солідаризму в суспільстві перехідного типу має сприяти підвищенню його соціоадаптивних можливостей, вкоріненню норм соціальної і політичної етики.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії :

1. Постол О. Посткласичні ідеологічні трансформації [Текст] : [монографія] / Олена Постол. – К. : ВЦ «Академія», 2015. – 288 с. – (Серія «Монограф»).

Рецензія: Кіндратець О. М. Рецензія на монографію О. Є. Постол «Посткласичні ідеологічні трансформації» / О. М. Кіндратець // Нова парадигма [журнал наукових праць] / голов. ред. В. П. Бех; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова; Творче об'єднання «Нова парадигма». – Вип. 128. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – С. 217 – 222.

2. Постол О. Є. Вплив економічної глобалізації на інноваційний розвиток: сутність та наслідки для суспільства [Текст] : [монографія] / О. Є. Постол // Формування сучасних механізмів розвитку інноваційної сфери економіки: монографія / [колектив авторів] за наук. ред. І. Ю. Швець. – Сімферополь : ДІАЙПІ, 2013. – 386 с. – С. 157 – 168. (22,44 / 1,0 д. а.).

Статті у фахових наукових виданнях України :

3. Постол О. Є. Проблема політико-правової культури політичних суб'єктів в Україні [Текст] / О. Є. Постол, А. А. Постол // Нова парадигма: [журнал наукових праць] / голов. ред. В. П. Бех; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова; Творче об'єднання «Нова парадигма». – Вип. 91. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – С. 97 – 106. (0,52 / 0,26 д. а.).

4. Постол О. Є. Теоретичні та практичні аспекти вияву політичних ідеологій у сучасному світі [Текст] / О. Є. Постол // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 22 «Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін»: [Зб. наук. пр.]. – К. : Видавництво національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 2010. – Випуск 4. – С. 54 – 60.

5. Постол О. Є. Політичні партії як об'єкт політичної філософії [Текст] / О. Є. Постол, А. А. Постол // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 47. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2010. – С. 695 – 702. (0,6 / 0,3 д. а.)

6. Постол О. Є. Роль екологізму в ідеологічному та суспільно-політичному житті другої половини ХХ століття [Текст] / О. Є. Постол // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв: Наук. журнал. – К. : Міленіум, 2011. – №1. – С. 190 – 195.

7. Постол О. Є. Особливості розвитку ідеології правого екстремізму в сучасному світі [Текст] / О. Є. Постол // Сучасна українська політика. – К. : Вид-во «Центр соціальних комунікацій», 2011. – Вип. 23. – С. 290 – 299.

8. Постол О. Є. Основні риси ідеологічної сфери політичного життя сучасності [Текст] / О. Є. Постол // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 52. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. – С. 530 – 536.

9. Постол О. Є. Сучасний лівий радикалізм крізь призму дискурсу пост-модерну [Текст] / О. Є. Постол // Вісник державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. Наук. журнал. – К. : Міленіум, 2011. – № 3. – С. 197 – 201.

10. Постол О. Є. Концепт «політична ідеологія»: основні підходи та напрямки [Текст] / О. Є. Постол // Політологічний вісник. Зб-к наук. праць. – К. : «ІНТАС», 2011. – Вип. 55. – С. 235 – 244.

11. Постол О. Є. Постмодернізм як сучасна суспільно-політична реальність [Текст] / О. Є. Постол // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв: Наук. журнал. – К. : Міленіум, 2011. – № 4. – С. 242 – 247.

12. Постол О. Є. Партійна позаідеологічність в Україні як відображення лобістської політичної культури та політичної активності [Текст] / О. Є. Постол // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки: Випуск 54. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. – С. 616 – 622.

13. Постол О. Є. Ідеологія як чинник програмування ціннісної свідомості [Текст] / О. Є. Постол // Нова парадигма: [журнал наукових праць] / голов. ред. В. П. Бех; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова; творче об'єднання «Нова парадигма». – Вип. 102. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – С. 144 – 151.

14. Постол О. Є. Потенціал соціального контролю як компонента саморегуляції суспільства [Текст] / А. А. Постол, О. Є. Постол // Перспективи. Соціально-політичний журнал. Науковий журнал. Серія: філософія, історія, соціологія, політологія. – Одеса : Вид-во Державного закладу «Південно-

український національний університет імені К. Д. Ушинського», 2011. – № 4 (50). – С. 135 – 140. (0,62 / 0,31 д. а.).

15. Постол О. Є. Моніторингові комунікації як когнітивна основа ідеології розвитку та легітимації демократичного суспільства [Текст] / О. Є. Постол // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : ВІР УАН, 2011. – Випуск 55 (№ 12). – С. 445 – 451.

16. Постол О. Є. Перспективи розвитку альтернативних посткласичних ідеологій в сучасній Україні: теорія і практика [Текст] / О. Є. Постол // Політологічний вісник. Зб-к наук. праць. – К. : «ІНТАС», 2012. – Вип. 63. – С. 173 – 182.

17. Постол О. Є. Фемінізм: витоки та особливості його сучасного етапу [Текст] / О. Є. Постол // Перспективи. Соціально-політичний журнал. Науковий журнал. Серія: філософія, історія, соціологія, політологія. – Одеса : Вид-во Державного закладу «Південноукраїнський національний університет імені К. Д. Ушинського», 2012. – № 1 (51). – С. 120 – 126.

18. Постол О. Є. Альтерглобалізм як соціально-політичний феномен сучасності [Текст] / О. Є. Постол // Український науковий журнал «Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації». – 2012. – № 2. – С. 137 – 144.

19. Постол О. Є. Трансгуманізм: на порозі досконалості чи на краю прірви? [Текст] / О. Є. Постол // Перспективи: Соціально-політичний журнал. Науковий журнал. – Одеса : Вид-во Державного закладу «Південноукраїнський національний університет імені К. Д. Ушинського», 2012. – № 3 (53). – С. 95 – 101.

20. Постол О. Є. Перспективи реалізації потенціалу посткласичних ідеологій в сучасній Україні [Текст] / О. Є. Постол // Політологічний вісник. Зб-к наук. праць. – К. : «ІНТАС», 2012. – Вип. 65. – С. 376 – 386.

21. Постол О. Є. Суспільне буття політичної культури: до пошуку концепту [Текст] / А. А. Постол, О. Є. Постол // Нова парадигма: [журнал наукових праць] / голов. ред. В. П. Бех; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова; творче об'єднання «Нова парадигма». – Вип. 105. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – С. 120 – 131. (0,74/0,37 д. а.).

22. Постол О. Є. Ідеологічний стан сучасного українського суспільства [Текст] / О. Є. Постол // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал. – К. : Міленіум, 2013. – № 1. – С. 256 – 260.

23. Постол О. Є. Трансформації ціннісно-сміслових патернів політичної культури [Текст] / А. А. Постол, О. Є. Постол // Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : Видавництво «Гілея», 2015. – Вип. 95 (№ 4). – С. 352 – 356. (0,77 / 0,38 д. а.).

24. Постол О. Є. Ідеологічні трансформації кінця ХХ – початку ХХІ століть [Текст] / О. Є. Постол // Політологічний вісник. Зб-к наук. праць. – К. : ВАДЕКС, 2015. – Вип. 78. – С. 247 – 257.

Статті у зарубіжних наукових виданнях :

25. Постол Е. Е. Модификация идеологической архитектоники глобализма и альтернативные парадигмы преодоления кризиса капитализма [Текст] / Е. Е. Постол // PolitBook. – 2013. – № 2. – С. 142 – 154 (Москва, Російська Федерація).

26. Постол Е. Е. Потенциал интеграции идеологических основ «трансгуманизма» и концепции «постчеловека» в политическую реальность [Текст] / Е. Е. Постол // Альманах современной науки и образования. – Тамбов: Грамота, 2013. – № 8 (75). – С. 144 – 147 (Тамбов, Російська Федерація).

27. Постол Е. Е. Закономерности моделирования и трансформации идеологической парадигмы политического процесса [Текст] / Е. Е. Постол // Вопросы управления. – 2013. – № 3 (5). – С. 58 – 64 (Свердловськ, Російська Федерація).

28. Постол Е. Е. Религиозная экспансия как проявление кризиса светских идеологий [Текст] / Е. Е. Постол // Альманах современной науки и образования. – Тамбов: Грамота, 2013. – № 11 (78). – С. 141 – 144 (Тамбов, Російська Федерація).

Публікації в інших наукових виданнях :

29. Постол О. Є. Идеология прав і свобод людини і громадянина як нова парадигма ХХІ століття [Текст] / О. Є. Постол // «Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії» («Humanities Bulletin of Zaporizhzh State Engineering Academy») : Международный научный журнал / Под ред. В. Г. Воронковой. – Выпуск 58. – Запорожье : РВВ ЗГИА, 2014. – С.168 – 177.

Тези наукових конференцій :

30. Постол О. Є. Загрози національній державі в умовах глобалізації [Текст] / О. Є. Постол, А. А. Постол // Таврійський економічний журнал. Науковий журнал. Випуск 2 (2) / Головн. ред. Скрипник А. В. – 2009. – № 5 – 6. – С. 47 – 48. (0,2 / 0,1 д. а.).

31. Постол О. Є. Соціальні зміни як умови розвитку суспільства на межі тисячоліть [Текст] / О. Є. Постол // Проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку України : Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції 14 квітня 2010 р. – В 2 Т. – Т. 1. – Сімферополь : Кримський інститут бізнесу, 2010. – С. 11 – 14.

32. Постол О. Є. Деякі аспекти глобалізації економіки [Текст] / О. Є. Постол // Освіта та наука в умовах глобальних викликів / Матеріали ІІІ міжнародної науково-практичної конференції 11 – 13 червня 2010 р. – Сімферополь – Судак : ВіТроПринт, 2010. – С. 187 – 188.

33. Постол О. Є. Альтернативні ідеології: їх місце та роль в сучасному світі [Текст] / О. Є. Постол // Українське суспільство у вимірах глобалізації та євроінтеграції: тенденції та перспективи розвитку : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 20 – 21 жовтня 2010 року / За ред. Воронкової В. Г. – Запоріжжя : ЗДІА, 2011. – С. 201 – 203.

34. Постол О. Є. Трансформація ідей та роль політичних ідеологій в сучасному світі [Текст] / О. Є. Постол // Матеріали ХVІ науково-технічної конференції студентів, магістрантів, аспірантів і викладачів ЗДІА. Теорія і тактика ефективного управління. – Том V (Частина I). – Запоріжжя : ЗДІА, 2011. – С. 169.

35. Постол О. Є. Антиглобалістський рух: сутність і протиріччя [Текст] / О. Є. Постол // Громадський рух та становлення громадянського суспільства в

Україні / Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції 6 – 8 жовтня 2011 р. – Сімферополь : ЦРОНІ. – С. 46 – 51.

36. Посто́л О. Є. Фактори кризи політичних ідеологій в сучасному світі [Текст] / О. Є. Посто́л // «Problems and tendencies of modern society development», «Ways and problems of human society development»: materials digest of the IX and X International Scientific and Practical Conferences (September 14 – September 19, September 28 – October 4, 2011, Kiev, London). Sociological, philological, philosophical sciences and history / All-Ukrainian Academic Union of specialists for professional assessment of scientific research and pedagogical activity; Organizing Committee: B. Zhitnigor (chairman), S. Godvint, L. Kupreychik, A. Tim, G. Georgio, T. Morgan, S. Serdechnyy, L. Straker. – Odessa : InPress, 2011. – С. 154 – 155.

37. Посто́л О. Є. Соціальна держава в ідеологічному дискурсі [Текст] / О. Є. Посто́л // Социальная политика: принципы и методы реализации в контексте мирового опыта / Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції. 3 – 5 листопада 2011 г. Сімферополь. – Сімферополь : Кримський інститут бізнесу, 2011. – С. 34 – 37.

38. Посто́л О. Є. Міфологізація і символізм як особливість сучасних політико-ідеологічних трансформацій [Текст] / О. Є. Посто́л // Стратегія розвитку України у глобальному середовищі / Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції. 17 – 19 листопада 2011 р. – Сімферополь : Кримський інститут бізнесу, 2011. – С. 148 – 150.

39. Посто́л О. Є. Ідеологія глобалізму [Текст] / О. Є. Посто́л // Євроінтеграційна політика України в умовах глобалізації. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 21 – 22 листопада 2011 р. / За ред. Воронкової В. Г. – Запоріж. держ. інж. акад. – Запоріжжя : ЗДІА, 2011. – С. 73 – 75.

40. Посто́л О. Є. Зміна ідеологічних парадигм як складова глобальних трансформацій [Текст] / О. Є. Посто́л // Аеро-2011. Повітряне і космічне право: [Матеріали II Міжнародної наукової конференції «Становлення держави та права в умовах глобалізації: теоретичний та практичний аспект», Київ, Національний авіаційний університет, 24 лютого 2012 р.]. – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2012. – С. 77 – 79.

41. Посто́л О. Є. Витоки та особливості сучасного фемінізму [Текст] / О. Є. Посто́л // Освіта та наука в умовах глобальних викликів / Матеріали У міжнародної науково-практичної конференції 7 – 9 червня 2012 р. – Сімферополь : Кримський інститут бізнесу, 2012. – С. 219 – 222.

42. Посто́л О. Є. Трансгуманізм: на шляху до постлюдського майбутнього [Текст] / О. Є. Посто́л // Оновлення парадигми суспільного розвитку в XXI столітті / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 11 – 15 вересня 2012 р. – Сімферополь – Феодосія. – Сімферополь : Кримський інститут бізнесу УЕУ, 2012. – С. 38 – 41.

43. Посто́л О. Є. Комунікаційна складова сучасних ідеологічних трансформацій [Текст] / О. Є. Посто́л // Концептуальні засади стратегії розвитку сучасного соціуму в умовах глобалізації та євроінтеграції: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю 22 –

23 листопада 2012 року / За ред. д. філос. н., проф. Воронкової В. Г.; Запоріж. держ. інж. акад. – Запоріжжя : ЗДІА, 2012. – С. 39 – 40.

44. Постол О. Є. Політичні реалії та національно-культурні перспективи України [Текст] / О. Є. Постол // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 25 – 27 вересня 2014 р. «Україна-Польща : діалог культур у контексті євроінтеграції». Том 1 / Запоріж. держ. інж. акад. – Запоріжжя : ЗДІА, 2014. – С. 30 – 32.

45. Постол Е. Е. Ноосфера как новая мировоззренческая и идеологическая парадигма [Текст] / Е. Е. Постол // Матеріали XIX науково-технічної конференції студентів, магістрантів, аспірантів і викладачів ЗДІА. Теорія і тактика ефективного управління. Том V / Запоріж. держ. інж. акад. – Запоріжжя : ЗДІА, 2014. – С. 59.

46. Постол О. Є. Права людини як гуманістична складова інтеграції і консолідації українського народу [Текст] / О. Є. Постол // Напрями удосконалення гуманітарного розвитку в Україні: соціоантропологічні, соціокультурні та соціосвітоглядні виміри. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 22 – 23 листопада 2013 р. / За ред. В.Г.Воронкової; Запоріж. держ. інж. акад. – Запоріжжя : ЗДІА, 2014. – С. 92 – 96.

47. Постол О. Є. Комунітаризм – модель соціально-політичного компромісу [Текст] / О. Є. Постол // Збірник Центру наукових публікацій з матеріалами міжнародної науково-практичної конференції: «Мультинаукові дослідження як тренд розвитку сучасної науки»: Збірник статей (рівень стандарту, академічний рівень). – К. : Центр наукових публікацій, 2015. – С. 140 – 142.

48. Постол О. Є. Глобалізація та неолібералізація як ідеологічні концепції сучасності [Електронний ресурс] / О. Є. Постол // Матеріали XX науково-технічної конференції студентів, магістрантів, аспірантів і викладачів ЗДІА. Проблеми економічного розвитку у сучасних умовах. Том IV / Запоріж. держ. інж. акад. – Запоріжжя : ЗДІА, 2015. – С. 46.– Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/4_tom.pdf

Навчальні посібники :

49. Постол О. Є. Розвиток економічних, політичних і культурних відносин в контексті глобального розвитку [Текст] / О. Є. Постол // Сучасні міжнародні системи та глобальний розвиток (соціально-політичні, соціально-економічні, соціально-антропологічні виміри): Навчальний посібник / О. В. Соснін, В. Г. Воронкова, О. Є. Постол – К. : Центр навчальної літератури, 2015. – 556 с. – С. 77–100. (32,2 / 1,33 д. а.).

50. Постол О. Є. Світові політико-ідеологічні доктрини сучасності [Текст] / О. Є. Постол // Політологія. Навчальний посібник / [колектив авторів] за ред. Воронкової В. Г. – Запоріжжя : Видавництво ЗДІА, 2008. – 232 с. – С. 203 – 218. (12,9 / 0,84 д. а.).

АНОТАЦІЇ

Постол О. Є. Посткласичні політико-ідеологічні течії та їх роль в умовах соціальних змін кінця XX – початку XXI століть. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.03 – політична культура та ідеологія. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2016.

У роботі здійснено комплексне політологічне дослідження стану, динаміки і засобів реалізації у політико-культурному просторі посткласичних ідеологічних течій та їх ролі в умовах соціально-політичних змін кінця XX – початку XXI століть. Запропоновано авторське бачення посткласичних ідеологічних течій та рухів як своєрідної відповіді на кризу традиційних ідеологій. Класифіковано основні різновиди сучасних ідеологій, зокрема, проаналізовано сутнісні особливості формування і соціального впливу різних типів ідеологій: 1) неокласичних (неоліберальних, неоконсервативних, неокомуністичних, неонаціоналістичних, осучаснених соціал-демократичних); 2) ранніх посткласичних (глобалізму, лібертаризму, комунітаризму, «нових правих», фемінізму, лівого радикалізму, релігійного фундаменталізму, правого екстремізму); 3) новітніх посткласичних (екологізму, альтерглобалізму, трансгуманізму). Визначено спільні риси й відмінності ідеологій лівого радикалізму і правого екстремізму.

Обґрунтовано, що доповнення цінностей лібералізму цінностями, привнесеними посткласичними ідеологіями, не суперечить збереженню головного ідеологічного принципу індивідуальної свободи й здатне сприяти розширенню просторових меж ринку на основі раціонального розподілу виробництва, управління рівнем попиту та ефективної кореляції політичної влади і економіки. Виявлено, що драматизм екзистенційної ситуації людини як біосоціальної істоти утворює проблемне поле трансгуманітарної думки. На основі аналізу посткласичних ідеологічних трансформацій визначено комплекс проблем, важливих для подальшого демократичного розвитку українського суспільства.

Ключові слова: політична ідеологія, посткласичні ідеологічні трансформації, глобалізація, постмодернізм, посткласичні політико-ідеологічні течії, неокласичні ідеології, ранні посткласичні ідеологічні течії, новітні ідеологічні течії.

Постол Е. Е. Постклассические политико-идеологические течения и их роль в условиях социальных изменений конца XX – начала XXI столетий. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора политических наук по специальности 23.00.03 – политическая культура и идеология. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2016.

В работе осуществлено комплексное политологическое исследование состояния, динамики и средств реализации в политико-культурном пространстве постклассических идеологических течений и их роли в условиях

социально-политических изменений конца XX – начала XXI столетий. Предложено авторское видение постклассических идеологических течений и движений как своеобразного ответа на кризис традиционных идеологий. Классифицированы основные разновидности современных идеологий, в частности, проанализированы существенные особенности формирования и социального влияния различных типов идеологий: 1) неоклассических (неолиберальных, неоконсервативных, некоммунистических, неонационалистических, осовремененных социал-демократических); 2) ранних постклассических (глобализма, либертаризма, коммунитаризма, «новых правых», феминизма, левого радикализма, религиозного фундаментализма, правого экстремизма); 3) новейших постклассических (экологизма, альтерглобализма, трансгуманизма). Определены общие черты и отличия идеологий левого радикализма и правого экстремизма.

Обосновано, что дополнение ценностей либерализма ценностями, привнесенными постклассическими идеологиями, не противоречит сохранению главного идеологического принципа «индивидуальной свободы» и способно содействовать расширению пространственных рамок рынка на основе рационального распределения производства, управления уровнем спроса и эффективной корреляции политической власти и экономики. Определено, что драматизм экзистенциальной ситуации человека как биосоциального существа создает проблемное поле трансгуманитарной мысли. На основе анализа постклассических идеологических трансформаций определен комплекс проблем, важных для дальнейшего демократического развития украинского общества.

Ключевые слова: политическая идеология, постклассические идеологические трансформации, глобализация, постмодернизм, постклассические политико-идеологические течения, неоклассические идеологии, ранние постклассические идеологические течения, новейшие идеологические течения.

Postol O. E. Post-Classical Political-Ideological Currents and their Role in Conditions of Social Changes of the late XX – early XXI centuries. – Manuscript.

The thesis for the degree of Doctor of Political Sciences, specialty 23.00.03 – political culture and ideology. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2016.

The work carried out a comprehensive study of the state of political science, dynamics and means of implementation in the political and cultural space of the post-classical ideologies and their role in conditions of social and political changes of the late XX – early XXI centuries. The author's vision of post-classical ideological trends and movements as a kind of response to the crisis of traditional ideologies is proposed. Main varieties of modern ideologies, in particular, analyze the essential features of formation and social impact of different types of ideologies are classified: 1) neoclassical (neoliberal, neoconservative, neo-communist, neonationalistic, modern social democratic); 2) early post-classical (globalism, libertarianism, communitarianism, «New Right» of feminism, left-wing radicalism, religious fundamentalism, extreme right); 3) new post-classical (environmentalism,

globalization and alter, transhumanism). Similarities and differences between the ideologies of the left and radical right-wing extremism are identified.

It is proved that the addition of the values of liberalism values introduced by post-classical ideologies, is not contrary to the preservation of the main ideological principle of "individual freedom" and is able to promote the spatial framework of the market on the basis of rational distribution of production, increase the level of demand and effective, correlation of political power and the economy. It was determined that the dramatizm of existential man situation as a biosocial being creates a problem field of transhumanitarian thought. The set of issues that is important for the further democratic development of the Ukrainian society based on analysis of post-classical ideological transformations is defined.

Civilization and socio-political determinants of ideological transformation were found. Humankind is increasingly aware of the limitations of technical progress, the related risks and hazards. It is shown that Postmodern accurately reflected at the ultimate state of social consciousness, which implies coup and reassessment of values, ideals transformation. Under these conditions, a positive result to determine human spiritual reorientation and self-improvement, which means out of society to a higher stage of development.

It is revealed that analysis of ideologies in modern Ukraine has a high theoretical and practical relevance because Ukrainian society excessively vulnerable to the impact of his ideological innovations, content and intrinsic dominant usual stereotypes which affect the behavior rooted in a dramatic story of his life. Clarification of the nature of ideological transformation in contemporary Ukraine may be centered around the following issues: 1) isolating essential features of ideological socialization as the base for the ideological and political production in any society; 2) clarifying the specific political and ideological aspects of the management systems; 3) formulating key principles of modern discourse of ideological policy implementation; 4) highlighting the prospects of updating the basic ideas and values of solidarity doctrine in Ukraine. It is proved that Ukraine needs a modern high quality theoretical and software operation of most neoclassical and post-classical ideologies.

Keywords: political ideology, post-classical ideological transformation, globalization, postmodernism, post-classical political-ideological currents, neoclassical ideology, early post-classical ideological trends, new ideological currents.

Підписано до друку 15.12.2015 р. Формат $60 \times 84 \frac{1}{16}$.

Обл.-вид. арк. 1,9. Наклад 100 прим.

Папір офсетний. Віддруковано на різнографі.

Видавничий центр Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2552/28 від 04.04.2003 р.